

Univerzita Karlova
Pedagogická fakulta

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Chování nedospělých jedinců v prostředí internetových sociálních sítí
Behavior of juveniles in the environment of social networks on the internet

Petr Zicha

Vedoucí práce: PhDr. Michal Zvírotsky Ph.D.
Studijní program: Bakalářský - kombinovaný
Studijní obor: Učitelství praktického vyučování a odborného výcviku

Odevzdáním této bakalářské práce na téma *Chování nedospělých jedinců v prostředí internetových sociálních sítí* potvrzuji, že jsem ji vypracoval pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále potvrzuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Praha 1. duben 2020

Poděkování

Chtěl bych touto cestou poděkovat panu PhDr. Michalovi Zvírotskému, Ph.D. za vedení mé bakalářské práce, trpělivost a poskytování cenných rad při jejím sestavování.

ABSTRAKT

Každý lidský jedinec komunikuje. Komunikace je základním prvkem umožňujícím fungování člověka. Každý člověk starší sedmi let si jistě dokáže vybavit běžnou komunikační výměnu v rámci rozhovoru. Současná generace mladých lidí pak zcela běžně komunikuje za využití takzvaných informačně – komunikačních technologií, tedy skrze digitálně fungující média, jakými jsou například chytré telefony, tablety, počítače, nebo třeba chytré hodinky. Bez internetu by nebylo možné, aby si mezi sebou lidé vzájemně posílali emaily, zapojovali se do chatovacích místností, účastnili se společně s dalšími desítkami či stovkami lidí konkrétního streamového vysílání, nebo třeba i přednášky zvoleného lektora apod. Bez internetu by taktéž nevznikl prostor komunikace, který je v současnosti označován jako „sociální síť“. Sociální síť lze považovat za fenomén současné doby, doby počátku jedenadvacátého století, v němž je komunikace jedním ze zásadních témat všech věd orientovaných na člověka, ať už se jedná o psychologii, sociologii, pedagogiku či jiný obor. V souvislosti se sociálními sítěmi upozorním nikoli pouze na jejich rizika, ale představím taktéž názory odborníků na možnosti jejich prevence. Praktická část dokumentu pak bude sestávat z mého vlastního výzkumu provedeného na dvou různých skupinách žáků základních škol. Cílem textu je podání základních informací o sociálních sítích, poukázání na jejich celosvětovou rozšířenost a rizika spjatá s využitím.

KLÍČOVÁ SLOVA

Dítě, dospívající, internet, nedospělí uživatelé internetu, rizika sociálních sítí, sociální síť, vzorce chování nedospělých osob.

ABSTRACT

Every human individual communicates. The communication is a basic element, which makes human possible to action. Each human, who is older than seven years, can recall a common communicational exchange in framework of conversation. The contemporary generation of young people communicate wholly ordinarily using so called IT / information – communication technology, it means, via digitally working media, such as for example smartphones, tablets, PCs or smart wristwatches. It would be not possible without internet to send emails among each others, to join the chat rooms, to participate concrete streaming broadcast together with other tens or hundreds of people or for example to involve in lecture of chosen lecturer etc. The space for communication in framework of “social networks” would not develop as well. It is possible to consider the social networks as a phenomenon of current era, the times of beginning of 21st century, when the communication is one of fundamental topics of all sciences oriented to human being, for example psychology, sociology, pedagogy or any other branch. In connection with social networks, there I refer not only to its risks, but I introduce opinions of specialists on possibilities of prevention as well. The practical part of document consist of my own research conducted on two different groups of elementary schoolers. The aim of text is to present the basic information about social networks, to refer to its worldwide impact and to its risks adherent to usage.

KEYWORDS

Child, adolescents, internet, juvenile users of internet, risks of social networks, social networks, behaviour theorems of juvenile persons.

OBSAH

Úvod.....	8
I. Teoretická část	10
1. Definice základních pojmů	11
1.1. Dítě	11
1.2. Dospívající.....	11
1.3. Internet.....	12
1.4. Komunikace.....	12
1.5. Sociální síť.....	13
1.6. Povinná školní docházka	14
1.7. Rizikové chování	15
2. Vymezení vývojových období dětství a pubescence	16
2.1. Mladší školní věk.....	16
2.1.1. Fyzický vývoj dětí ve věku 8 – 11 (12) let.....	17
2.1.2. Psychický vývoj dětí ve věku 8 – 11 (12) let	18
2.1.3. Sociální vývoj dětí ve věku 8 – 11 (12) let	19
2.2. Pubescence.....	20
2.2.1. Fyzický vývoj pubescentů	20
2.2.2. Psychický vývoj pubescentů	21
2.2.3. Sociální vývoj pubescentů.....	22
3. Prostředí internetu a jeho rizika	23
3.1. Rizika zdravotní.....	24
3.2. Rizika psychologická.....	25
3.3. Rizika sociální	26
4. Sociální sítě a jejich rizika	27

4.1. Komunikace v prostředí sociálních sítí	27
4.2. Možná ohrožení nedospělých v prostředí sociálních sítí.....	29
4.3. Prevence rizikového chování nedospělých osob na internetových sociálních sítích.	31
II. Praktická část	34
5. Metodologie výzkumu	35
5.1. Typ výzkumného šetření	35
5.2. Metoda sběru dat	35
5.3. Zkoumaný vzorek	35
5.4. Výzkumný cíl	36
5.5. Stanovené výzkumné otázky	36
6. Data zjištěná empirickým šetřením.....	37
6.1. Základní informace o zkoumaném vzorku	37
6.2. Odpovědi na položky dotazníku	40
7. Diskuse	56
8. Náměty pro výuku.....	59
Závěr.....	61
Seznam užitých zdrojů	63
Příloha I – Dotazník	66
Seznam grafů.....	70

Úvod

Každý lidský jedinec komunikuje. O uváděném – mnohonásobně a opakovaně odbornou literaturou uváděném – výroku není dnes již možné pochybovat. Dokonce i osoby těžce nemocné, mentálně postižené, nebo nacházející se v jiných těžkých životních situacích vysílají směrem ke svému okolí signály, na jejichž základě druzí mají možnost poznat (či minimálně do určité míry odhadovat), v jakém stavu se daný jedinec nachází, jaké jsou jeho potřeby, názory apod. Komunikace je základním prvkem umožňujícím fungování člověka.

Způsoby komunikace jsou různé, stejně jako i kanály, jimiž jsou již zmíněné signály mezi lidmi předávány. Každý člověk starší sedmi let si jistě dokáže vybavit běžnou komunikační výměnu v rámci rozhovoru z očí do očí mezi dvěma nebo více lidmi, stejně jako jej zřejmě nezaskočí, že komunikovat lze skrze jazyk psaný na papíře, sdělení vysílaná v rozhlase, případně na televizních stanicích. Současná generace mladých lidí pak zcela běžně komunikuje za využití takzvaných informačně – komunikačních technologií, tedy skrze digitálně fungující média, jakými jsou například chytré telefony, tablety, počítače, nebo třeba chytré hodinky.

Pro poslední zmiňovanou skupinu komunikačních zařízení pak existuje zpravidla jeden propojující prvek, kterým je internet. Právě internetové médium zapříčinilo, že se možnosti komunikace nikoli takzvaně face-to-face, ale takové, která probíhá skrze prostředníka „na dálku“ značným způsobem rozšířily a obohatily. Bez internetu by nebylo možné, aby si mezi sebou lidé vzájemně posílali emaily, zapojovali se chatovacích místnostech, účastnili se společně s dalšími desítkami či stovkami lidí konkrétního streamového vysílání, nebo třeba i přednášky zvoleného lektora apod.

Bez internetu by taktéž nevznikl prostor komunikace, který je v současnosti označován jako „sociální síť“. Mladí (ale často i plně dospělí lidé) by neměli možnost vyjadřovat své názory na *Facebooku*, sdílet osobně pořízené fotografie na *Instagramu*, nebo upozorňovat na nejnovější události za pomoci *Twitteru*. Miliardy zájemců z celého světa by neměly přístup k videím umístěným na *YouTube*, k nimž následně mohou přidávat vlastní názory a komentáře, stejně jako i hodnocení, skrze něž dávají okolí jasně najevo, jaký postoj k tomu či onomu videu nebo a jím prezentovanému tématu zaujímají.

Sociální síť lze považovat za fenomén současné doby, doby počátku jedenadvacátého století, v němž je komunikace jedním ze zásadních témat všech věd orientovaných na člověka, ať už se jedná o psychologii, sociologii, pedagogiku či jiný obor.

Právě pedagogicko – psychologický pohled na tematiku komunikace v určitém konkrétním kontextu bude předmětem mého zájmu.

V předkládaném textu zaměřuji svou pozornost právě na tematiku již zmíněných sociálních sítí. Tyto budou nahlíženy ve vztahu k jejich využívání v populaci nedospělých osob, jež je mají tendenci ve značné míře využívat.

Vedle vymezení základních pojmů, z nichž bude celý dokument vycházet – tedy zejména pojmů, jakými jsou sociální síť, internet, nedospělá osoba (dítě), chování a některé další – bude teoretická část textu obsahovat kapitoly věnované vymezení vývojových období dětství a pubescence v životním cyklu člověka, charakteristice prostředí internetu s upozorněním na možná rizika, která s sebou může uživatelům přinášet a také samotným sociálním sítím, v nichž uživatelé komunikují a která mohou představovat rizikovou oblast jejich života. V souvislosti se sociálními sítěmi upozorním nikoli pouze na jejich rizika, ale představím taktéž názory odborníků na možnosti jejich prevence.

Praktická část dokumentu pak bude sestávat z mého vlastního výzkumu provedeného na dvou různých skupinách žáků základních škol. Na základě dotazníkového šetření budou komparována zjištění týkající se popisu chování žáků v prostředí internetu a na sociálních sítích konkrétně i jeho možných rizikových faktorů, a to v porovnání projevů žáků prvního a druhého stupně základní povinné školní docházky.

Cílem textu je podání základních informací o sociálních sítích, poukázání na jejich celosvětovou rozšířenost a rizika spjatá s využitím. Výsledkem bude v konečném důsledku zejména vyslovení se k doporučením směřovaným k uživatelům sociálních sítí pojednávajících o možnostech předcházení z nich vyplývajícím nebezpečím, a to zejména ve vztahu k nedospělým jedincům – žákům základních škol.

I. Teoretická část

V rámci první – teoretické – poloviny dokumentu předložím informace získané na základě rešerše vhodných odborných zdrojů. Obsahem této části textu tak budou zejména poznatky a názory autorů z oblasti pedagogiky a psychologie (s možným obohacením o další obory, jakými jsou například informační a výpočetní technologie, sociologie apod.), kteří se ve svých monografiích, sbornících či odborných statích (článcích či výzkumech) vyjadřují k pojmům dítě, dospívající, internet, komunikace, sociální síť, povinná školní docházka, či rizikové chování.

Teoretickou část dokumentu rozdělují na celkem čtyři dílčí podkapitoly, z nichž první je věnována snaze o vymezení (definování a charakteristiku) výše zmíněných pojmů, ve druhé budou podrobněji charakterizována dvě klíčová vývojová období v životě člověka – dětství a pubescence, třetí kapitola bude zaměřena na tematiku internetu, jeho prostředí a možných rizik, která v něm mohou na uživatele čekat. Poslední, čtvrtá, kapitola pak bude věnována tématu sociálních sítí a jejich uživatelů – zde bude podrobněji zaměřen zájem na komunikaci probíhající v prostředí sociálních sítí, rizika spojená s tímto chováním a zároveň také i preventivní opatření, která je pomáhají efektivně minimalizovat.

1. Definice základních pojmů

První kapitola textu je věnována definici několika základních pojmů, s nimiž v ostatních částech dokumentu dále pracuji.

1.1. Dítě

Dítě je pojmem, kterým jsou zpravidla označováni jedinci, jež nedosáhli dospělosti s tím, že je možné dítě odlišovat navíc detailněji od osoby takzvané „dospívající“ – v daném ohledu tak bude dítě pro účely předkládaného textu vnímáno coby osoby mladší 11 let.¹ Dalším vymežujícím bodem termínu „dítě“ pro předkládaný dokument pak bude hranice překročení školního věku, v potaz tedy nebudou brány děti takzvané „předškolní“.²

Přesné vymezení dospívající osoby pak bude předmětem oddílu 1.2 dokumentu.

1.2. Dospívající

Označení „dospívající“ je odvozováno od vývojového období v životě člověka, které je odborníky z oblasti psychologie vymežováno jako fáze, jež u jedince probíhá přibližně od 11 do 22 let.³ Během takto dlouhé doby je dospívání dále členěno na fázi pubescence (11 – 15 let věku) a fázi adolescence (15 – 22 let).⁴

Pro účely předkládaného textu bude brána v potaz zejména fáze dospívání označovaná jako pubescence, do níž se jedinec dostává nejpozději při nástupu na druhý stupeň základní školy. V návaznosti na informace zmíněné v podkapitole 1.1 je možné hovořit o souladu ve vymezení obou pojmů – tedy dítěte a dospívajícího – jelikož o dítěti je skutečně možné hovořit nikoli pouze před jeho nástupem povinné školní docházky, ale ještě taktéž i v rámci jeho pobytu na prvním stupni základní školy, tedy již do zmíněných přibližně 11 let věku.

¹ Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 143.

² Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 87.

³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie. 2.*, aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 143.

⁴ Tamtéž.

1.3. Internet

Internet je odbornými zdroji představován jako nová technologie, jíž může člověk využívat a v současnosti již také využívá, často na běžné denní bázi.⁵ Internet bývá taktéž častován označením „nové médium“.⁶ Jedná se o takzvanou „sít' sítí“.⁷

Ve svých počátcích byl ovšem internet navržen jako sít', jež měla sloužit armádnímu využití – jako takový byl sponzorován ministerstvem obrany ve Spojených státech amerických.⁸ Dnes internet funguje coby celosvětová sít', skrze niž probíhá komunikace jeho uživatelů.⁹

Pro účely předkládaného textu bude internet nahlížen zejména v souvislosti s takzvanými sociálními sítěmi, jejichž vymezení bude předmětem oddílu 1.5 dokumentu.

1.4. Komunikace

V návaznosti na vymezení pojmu internetu tak, jak byl tento představen v podkapitole 1.3 textu, je zde možné upozornit, že v souvislosti s tímto novým médiem byly již od jeho počátku zdůrazňovány jeho možnosti v oblasti překonávání komunikačních bariér.¹⁰

Komunikace jako taková představuje pro člověka prostředek jeho interakce s okolím, jeho začlenění do sociálního fungování (sociálních skupin apod.), na němž je lidská společnost vystavěna.¹¹ Může probíhat buď v rovině verbální a neverbální.¹²

S ohledem na zvolenou tematiku předkládaného dokumentu bude kladen vyšší důraz zejména na verbální složku komunikace – tato totiž bývá ve větší míře užívána při komunikaci,

⁵ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68.

⁶ BUCKINGHAM, 2012; In: POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 13.

⁷ Srov. např. SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014, s. 8.

⁸ JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita*. Praha: Grada, 2007, s. 191.

⁹ Tamtéž.

¹⁰ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 68.

¹¹ KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada, 2011, s. 45.

¹² PROCHÁZKA, Roman. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014, s. 51.

kteřá neprobíhá mezi osobami fyzicky aktuálně přítomnými v určitém místě, ale je uskutečňována skřze prostředníka, jakým je například právě již definovaný internet.

1.5. Sociální síť

Jak již bylo zmíněno dříve, sociální sítě jsou významně spojené s médiem internetu, tedy sítí propojující osoby skřze jejich technologická zařízení po celém světě.

Sociální síť ve svém obecném významu představuje pojmenování pro to, co člověk utvářá svým sociálním chováním, tedy pro jeho setkávání se s velkým počtem osob, pro utváření vzájemných kontaktů a vztahů s těmito jedinci.¹³ Lze tedy říci, že je to: „*skupina sociálních vztahů mezi aktéry, kteří jsou vztahy vzájemně propojeni.*“¹⁴

V jedenadvacátém století – v souvislosti s rozvojem média internetu a jeho možností – však pojem „sociální síť“ nabývá nového významu. Jedná se o službu, již lze využívat na internetu, a která: „*registrovaným členům umožňuje si vytvářet osobní (či firemní) veřejný či částečně veřejný profil.*“¹⁵ Internetové sociální sítě umožňují uživatelům nejčastěji následující kroky:¹⁶

- Vzájemnou komunikaci;
- Sdílení informací;
- Umisťování vizuálních materiálů – fotografií, videí apod.;
- Chatování;
- A některé další.

Zcela první sociální síť v daném významu byla síť Sixdegrees.com, jejíž počátky lze vysledovat do roku 1997, v roce 2003 jsou pak již sociální sítě v novém významu slova

¹³ SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014, s. 108.

¹⁴ BURIAN, Pavel. *Internet inteligentních aktivit*. Praha: Grada, 2014, s. 328.

¹⁵ BURIAN, Pavel. *Internet inteligentních aktivit*. Praha: Grada, 2014, s. 84.

¹⁶ Tamtéž.

považovány za všeobecně rozšířený fenomén.¹⁷ Jako zřejmě jednu z naprosto nejznámějších sociálních sítí dneška lze jmenovat *Facebook*.¹⁸ V dalších kapitolách předkládaného textu ovšem budou zmíněny i některé další frekventovaně využívané sociální sítě, zejména s přihlédnutím k preferencím českých uživatelů.

1.6. Povinná školní docházka

Pod označením povinné školní docházky je možné si představit v České republice celkem devět roků, kdy každý občan na základě zákonem podložené povinnosti navštěvuje jednotlivé, na sebe vzájemně navazující, ročníky základního vzdělávání.¹⁹ Docházka do základní školy: „začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.“²⁰

Na základě stanovení povinné školní docházky stát zajišťuje, že jsou jeho občasně vzdělávání alespoň v minimální nutné míře pro to, aby byli schopni se dále jako dospělé osoby zapojit do fungování společnosti, v níž žijí – zejména v pracovně profesní oblasti, ale nikoli pouze v ní. Povinnou školní docházku tak lze považovat za pojistku proti negramotnosti obyvatelstva.

V empirické části textu bude věnována pozornost dvěma skupinám nedospělých jedinců docházejících do rozdílných ročníků základního vzdělávání. V daném ohledu je vhodné ještě doplnit, že povinná školní docházka je v České republice rozdělena na první a druhý stupeň.²¹

¹⁷ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 10.

¹⁸ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 11.

¹⁹ Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 36(1) [online]. 10.11.2004 [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

²⁰ Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), § 36(3) [online]. 10.11.2004 [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.

²¹ Srov. např. VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011, s. 42.

1.7. Rizikové chování

Jak upozorňují autoři Dolejš s Orlem, rizikové chování je ve své podstatě zastřešujícím pojmem užívaným k označení celou řadu možných jednání a chování pozorovatelných u člověka.²² Konkrétně lze tedy pod daný nadpis řadit:²³

- Problémové chování;
- Maladaptivní chování;
- Protispolečenské chování;
- Abnormální chování;
- Disociální chování;
- Asociální chování;
- Antisociální chování;
- Delikventní chování;
- Deviantní chování.

O rizikovém chování ve vztahu k užívání internetu (potažmo jím zprostředkovaným sociálním sítím) je možné uvažovat například v rovině projevů závislostního chování.²⁴ Právě na závislosti coby riziko využívání sociálních sítí bude v dalších částech textu upozorněno, stejně jako zde budou představeny i některé další možné projevy v rovině chování nedospělých uživatelů internetu a jeho nástrojů z výše uváděného výčtu možností.

²² DOLEJŠ, Martin a Miroslav OREL. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2017, s. 29.

²³ DOLEJŠ, Martin a Miroslav OREL. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2017, s. 29 – 30.

²⁴ Srov. SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014, s. 108.

2. Vymezení vývojových období dětství a pubescence

Druhá kapitola bude obsahovat informace o charakteristikách dvou konkrétně zvolených vývojových období v životě nedospělého lidského jedince.

Specificky tak zde bude představeno období dětství (v souvislosti s životní etapou, v níž již dítě má možnost pobývat v základní škole – tedy fází vývoje označovanou jako mladší školní období či mladší školní věk²⁵) a pubescence.

2.1. Mladší školní věk

Mladší školní věk je vývojovými psychology vymežován v rámci věku dítěte od 6 do 11 (případně 12) let.²⁶

Orel, Oberingerů a Mentel pak ve své publikaci podrobněji rozlišují vývojovou fázi od 6 do 12 let dítěte na dvě podobdobí, kterými jsou mladší školní věk a střední školní věk – v prvním případě se jedná o dobu mezi 6 a 8 (nebo 9 lety dítěte) a ve druhém pak o dobu mezi 8 (9) a 12 lety jedince.²⁷ Pohledy na termín „mladší školní věk“ se tak mohou u jednotlivých autorů poněkud odlišovat. V každém případě je možné mladší školní věk spojovat z hlediska vývojového s plněním prvního stupně povinné školní docházky tak, jak je tato pro děti stanovena v České republice.²⁸

Vzhledem k tomu, že i během období označovaného jako mladší školní věk je nutné počítat s tím, že se bude dítě odlišovat ve svých charakteristikách a projevech ve věku odpovídajícím první třídě od těch, jimiž se bude prezentovat v pátém ročníku povinné školní docházky, bude v dalších odstavcích hovořeno zejména o jedincích ve věku od 8/9 do 10/11 let, tedy o žácích čtvrtých a pátých tříd základní školy.

Dané ročníky byly zvoleny s ohledem na předpoklad toho, že takto staří jedinci již skutečně zcela běžně využívají ve svém životě výpočetní technologie jak za účelem například

²⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 117.

²⁶ Tamtéž.

²⁷ OREL, Miroslav, Radko OBERINGERŮ a MENTEL, Andrej. *Vybrané aspekty sebepojetí dětí a adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 184 [online]. 2016 [cit. 2019-11-07].

²⁸ Srov. OREL, Miroslav, Radko OBERINGERŮ a MENTEL, Andrej. *Vybrané aspekty sebepojetí dětí a adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 184 [online]. 2016 [cit. 2019-11-07].

školní přípravy (vzdělávání), tak také pro své soukromé potřeby. Daný předpoklad se opírá například o fakt, že založení osobního účtu na takové sociální síti, jakou je například Facebook, je podmíněno dosažením určité věkové hranice, kterou je v tomto případě dovršení 13 let²⁹ Ve skutečnosti tak bude hovořeno o populaci dětí středního školního věku tak, jak byla v počátku podkapitoly vymezena autory Orlem, Oberingerů a Mentelem.^{30 31} Zdůraznění tohoto vymezení je důležité s ohledem k faktu, že v některých jiných zdrojích je střední školní věk vymežován věkovým intervalem od 14 do 15 let,³² tento ovšem již spadá spíše do doby dospívání (pubescence), jak bude dále rozvedeno v oddílu 2.2 textu.

2.1.1. Fyzický vývoj dětí ve věku 8 – 11 (12) let

Děti mladšího školního věku se ve fyzické rovině svých charakteristik vyznačují zpravidla rovnoměrně plynulým růstem a možným mírným růstovým zrychlením ke konci dané etapy vývoje, tedy ve věku kolem 12 let.³³ Vývojová psychologové užívají výrazu „harmonický vývoj“ ve vztahu k tomu, jakým dojmem dítě navenek na druhé působí z hlediska svého fyzického fungování.³⁴ Taktéž se lze setkat s informací o tom, že děti v současnosti dosahují větší výšky a síly, než tomu bylo v době před například čtyřiceti lety.³⁵

Zásadním způsobem se dítě vyvíjí v rovině svého motorického fungování, a to jak ve směru své vyšší rychlosti, větší síly či souladu koordinace pohybů (v rovině hrubé motoriky), tak také ve směru preciznosti pohybů horních končetin, které dítě užívá při činnostech, jakými jsou psaní či kreslení (tedy v rovině motoriky jemné).³⁶

²⁹ BEASTEES. *Osamělost, aneb, Kolik máte přátel na facebooku*. Praha: Grada, 2016, s. 60.

³⁰ Srov. OREL, Miroslav, Radko OBERINGERŮ a MENDEL, Andrej. *Vybrané aspekty sebepojetí dětí a adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016, s. 184 [online]. 2016 [cit. 2019-11-07].

³¹ Srov. MATĚJČEK, 1986; in: LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 119.

³² MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013, s. 262.

³³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 120.

³⁴ Tamtéž.

³⁵ Srov. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 120.

³⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 120.

Vedle hrubé a jemné motoriky se u dětí vyvíjejí taktéž jejich smysly,³⁷ tedy zrak, sluch, hmat a další.

2.1.2. Psychický vývoj dětí ve věku 8 – 11 (12) let

Obecně lze o dětech mladšího školního věku (v jakémkoli jejich konkrétním věku) hovořit jako o jedincích silně realisticky orientovaných.³⁸

S již zmíněným rozvojem smyslového vnímání, o němž bylo hovořeno v oddílu 2.1.1. textu již výše, je možné poukázat na to, jakým způsobem fungují u mladších školáků jejich kognitivní funkce (tyto jsou na činnosti smyslových orgánů v mnohých směrech závislé³⁹).

Významného vývoje dosahuje například dítě v oblasti **řečové**, kdy (zatímco v sedmi letech dosahuje daný faktor hodnoty necelých 19 000 jednotek) jedenáctiletí žáci mají osvojeno již více než 26 000 slovních výrazů.⁴⁰

Na rozvoji řeči pak závisí kognitivní funkce **paměti**, která u mladších školáků není závislá jen na jejich aktuálních prožitcích a emočních stavech, ale je možné ji využívat s opřením právě o slovní výpovědi.⁴¹

V rovině **myšlení** přechází mladší školák od (v předškolním věku využívaného intuitivního či také jinak názorného způsobu) k uvažování označovanému jako stádium konkrétních operací – žák díky tomu je schopen chápat identitu či zvratnost vnímaných jevů, vzájemné propojení různých myšlenkových operací,⁴² stejně jako i inkluzi (zahrnutí) prvků do určité třídy.⁴³

³⁷ Tamtéž.

³⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 119.

³⁹ Srov. např. OREL, Miroslav a Věra FACOVÁ. *Člověk, jeho smysly a svět*. Praha: Grada, 2010, s. 34.

⁴⁰ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 122 – 123.

⁴¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 123.

⁴² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 125.

⁴³ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 127.

Dítě z hlediska fungování jeho psychiky v rovině emočního prožívání si dokáže (opět na rozdíl od předškoláka) uvědomovat, že přání, motivy či pocity svoje či druhých je možné před okolím skrývat, ačkoli je nelze ukrýt před sebou samým; stejně tak školáci ve středním školním věku již dokáží chápat a přijímat fakt existence dvou ambivalentních emocí najednou.⁴⁴ Ve věku středního školního věku ovšem je nutné ještě počítat s možností regrese jedince v situaci, kdy tento zažívá stres – podobné epizody pak zapříčiňují neschopnost skrývání prožívaných emocí či dokonce jejich volné regulace.⁴⁵

2.1.3. Sociální vývoj dětí ve věku 8 – 11 (12) let

Díky svému pobytu ve škole má dítě mladšího školního věku příležitosti k četnějším a zejména rozmanitějším sociálním interakcím.⁴⁶ Díky pobytu mezi svými vrstevníky dostává žák příležitost porozumět názorům, přáním, postojům druhých, čímž u něj samotného dochází k nárůstu schopností seberegulace a sebeřízení, a to na volném základě.⁴⁷

Své sociální chování mladší školák podřizuje již nikoli autoritě rodiče, ale vychází u něj z vlastní autonomní morálky – rozhoduje se na základě osobně stanovených standardů chování; negativem těchto standardů je jejich rigidita, kdy daná pravidla mají dle názoru jedince přijímat všichni stejné, bez ohledu například na okolnosti jejich situace apod.⁴⁸

Již od počátku svého nástupu do systému povinného vzdělávání je u dítěte nastolena nová sociální role školáka, která je s postupujícím časem čím dál více zvnitřňována.⁴⁹ V mladším školním věku dochází u dětí taktéž k upevnování jejich sexuálních rolí – očekávaných vzorců chování vhodných pro ženy či naopak pro muže.⁵⁰

⁴⁴ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 132.

⁴⁵ Tamtéž.

⁴⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 130.

⁴⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 131.

⁴⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 133.

⁴⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 136.

⁵⁰ Tamtéž.

2.2. Pubescence

Pubescence je vývojovým obdobím navazujícím na mladší školní věk dítěte kdy již dospívající osoba dosahuje minimálního věku 11 let; konec pubescence je pak zpravidla vymezován věkovou hranicí 15 let, kdy přechází v další fázi dospívání, označovanou jako adolescence.⁵¹

2.2.1. Fyzický vývoj pubescentů

Období pubescence začíná u jedince z hlediska jeho vývoje projevením prvních známek jeho pohlavního dospívání (hovořeno je o takzvaných sekundárních pohlavních znacích); dalším doprovodným jevem je v daném období z hlediska fyzického urychlení růstové křivky dané osoby.⁵²

U dívek se během pubescence objevuje první menarche (menstruace), chlapci zase prožívají první výrony semene, nejčastěji v rámci takzvané noční poluce; chlapci oproti dívkám dospívají v rovině fyzické přibližně s jednoletým až dvouletým opožděním oproti dívkám.⁵³

Jak upozorňují Zacharová s Šimíčkovou – Čížkovou, je to z velké části právě tělesný vzhled, která má pro pubescenty: „značnou sociální hodnotu (...) stává se součástí sebehodnocení dospívajícího.“⁵⁴

Ve druhé fázi pubescence (mezi 13. až 15. rokem věku) dochází u dívek i u chlapců k dosažení plně reprodukční schopnosti.⁵⁵ Nutno upozornit že reprodukce je vhodná z hlediska fyzického, psychické a sociální roviny dané stránky života je jinou otázkou.

⁵¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 143.

⁵² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 143.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 86.

⁵⁵ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 143.

U pubescentů dochází k rychlému zlepšování motorických dovedností, zejména těch, které jsou založeny na síle, hbitosti, ale také i rovnováze či nutnosti jemné koordinace pohybů.⁵⁶

2.2.2. Psychický vývoj pubescentů

Pro pubescenty jsou typickými znaky jejich emoční nestabilita – sklony k impulzivité, proměnlivosti nálad, negativismu, nestálosti a nepředvídatelnosti reakcí (aktuálních i postojových).⁵⁷

Již dříve zmiňovaný vliv fyzické stránky fungování jedince na jeho psychické prožívání je možné zlepšovat cíleně skrze zapojení do sportovních aktivit, v nichž je dotýčný jedinec úspěšným – na jejich základě dochází posilování vlastního pozitivního sebehodnocení.⁵⁸

Vizuální vnímání dosahuje v pubescenci svého maxima; jedinec je navíc již schopen abstraktního myšlení (méně živými se stávají představy jedince, případná identičnost paměti mizí; v rovině řeči je nejen obohacována slovní zásoba, ale zároveň dochází k nárůstu složitosti užívaných větných spojení a schopnosti vyjádření; pubescenti jsou schopni učit se s využitím logických souvislostí ve vnímaném materiálu (učení již neprobíhá pouze na podkladu memorování) – jedinec myslí na úrovni takzvaných formálních operací.⁵⁹

Pubescenti již přemýšlejí v podobě, která je typická pro dospělé osoby – užívají formální myšlenkové operace; s postupem věku pak u pubescenta lze taktéž očekávat stabilizaci emoční nevyrovnanosti, k níž dochází právě zejména na základě rozvoje kognice (procesů myšlení) – vlastní identita je tak odvozována nikoli pouze od tělesného zjevu vlastního organismu jedince, ale taktéž i od jeho osobnostních vlastností.⁶⁰

⁵⁶ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 148.

⁵⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 147.

⁵⁸ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 148.

⁵⁹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 148 – 149.

⁶⁰ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 86.

Pubescenti mívají problém se soustředěním pozornosti, sklony k unavitelnosti či dokonce apatičnosti – tyto fenomény se mohou negativně podepisovat na jejich akademickém prospěchu; jedinci v dané vývojové fázi života mohou být úzkostliví, mohou se dostávat do stavů takzvaného denního snění a mohou se u nich projevovat poruchy spánku, nebo chuti k jídlu.⁶¹ Zatímco u dítěte ve vývojové fázi předcházející pubescenci, tedy u dítěte mladšího (konkrétněji středního) školního věku bylo zmíněno, že toto již dokáže chápat fakt možnost skrývání pocitů jedince před druhými, dospívající osoba navíc dochází k poznání existence nevědomých aspektů lidské osobnosti, které jsou zodpovědné za to, že člověk nedokáže beze zbytku poznat sama sebe.⁶²

Pro harmonický citový rozvoj je u pubescentní mládeže mimořádně důležitý zejména prvek přátelství.⁶³

2.2.3. Sociální vývoj pubescentů

U pubescenta jsou v rovině jeho sociálního vývoje prvořadí zejména jeho vrstevníci a pozice, kterou mezi těmito osobami jedinec sám zaujímá.⁶⁴ Jako hlavní vývojovou potřebu související se sociálním fungováním lze vymezit u pubescentů zejména jejich odpoutání od rodiny.⁶⁵ Daná populace osob je typická svými odmítavými postoji k autoritě dospělých osob v jejich okolí (jak učitelů, tak také rodičů), ovšem rodina nepřestává být pro dospívajícího jedince důležitou (dopomáhá například s volbou budoucí profese pubescenta apod.).⁶⁶ S uvolněním se od rodiny souvisí pak také snaha o navozování diferencovaných vztahů s vrstevníky (obou pohlaví, nikoli pouze v rovině dívka – dívka, chlapec – chlapec), kteří pro jedince hrají zásadní roli.⁶⁷

⁶¹ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 147.

⁶² LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 143.

⁶³ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 86.

⁶⁴ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 86.

⁶⁵ Tamtéž.

⁶⁶ ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011, s. 86.

⁶⁷ LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada), s. 152.

3. Prostředí internetu a jeho rizika

Jak podotýkají Kožíšek s Píseckým: „*Internet patří již několik let k běžné součásti života většiny z nás.*“⁶⁸ Zároveň také autoři upozorňují na fakt, že děti lze z hlediska rizik, jež se s využíváním daného prostředí pojí, považovat za nejohroženější skupinou.⁶⁹

Prostředí internetu mají ve velkém tendenci využívat zejména mladí lidé – tito jsou v nakládání s médiem zkušenější a jejich nadšení pro jeho prostředí je vyšší, než tomu bývá u osob pokročilejšího věku.⁷⁰ Hýbnerová taktéž ve svém příspěvku uvádí, že internet dnes již patří ke zcela běžným částem vybavení českých domácností, a to včetně domácností s dětmi ve věku do 16 let, přičemž tablet, laptop, nebo smartphone jakožto zařízení trvale připojená na internetovou síť představují stoupající trend co do vlastnictví u dětí a dospívajících.⁷¹

Jako úvod do problematiky možný rizik internetu lze na tomto místě zmínit například fakt, že internet na své uživatele běžně působí za pomoci nekonečného množství informací, jež jsou zde umístovány. Všechny osoby bez rozdílu věku se tedy týkají určitá rizika, která se právě s informačními schopnostmi daného média pojí.

Sklenák v tomto směru hovoří o rizicích internetu ve vztahu k informacím a uživatelům, mezi něž řadí zejména tři následující body:⁷²

- Nebezpečí informačního přesycení;
- Ohrožení množství neužitečných „informací“, která jsou jednoduše dostupnými;
- Značnou pravděpodobnost nepřesných informací.

⁶⁸ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 10.

⁶⁹ Tamtéž.

⁷⁰ BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015, s. 14.

⁷¹ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 33.

⁷² SKLENÁK, Vilém. *Data, informace, znalosti a Internet*. Praha: C.H. Beck, 2001, s. 370.

O tom, že pouze dezinformace či přehlčení podněty nejsou riziky, s nimiž je nutné v souvislosti s užíváním internetu počítat, bude možné se přesvědčit v jednotlivých pododdílech třetí kapitoly textu, kde budou tyto hrozby rozčleněny dle oblasti zdraví jedince, kterou mohou nejvíce zasahovat či s níž jsou nejužěji spojeny.

Na konec úvodu do tematiky rizik, jež skýtá prostředí internetu, je pak možné uvést informaci autorky Hýbnerové, která upozorňuje, že online aplikace jsou spojena s celou řadou rizik, jejichž existenci dnes již připouštějí všechny zapojené strany.⁷³

3.1. Rizika zdravotní

Ze zdravotních rizik lze s užíváním internetu spojovat s možným negativním ovlivněním pohybového aparátu.⁷⁴ Pohyb je v případě využívání počítače omezován zpravidla pouze na podobu sezení po dlouhé hodiny, což má samozřejmě nevhodný efekt na rozvoj pohybových dovedností a stav pohybového aparátu zejména u populace prozatím nikoli plně vyvinutých osob, k nimž lze počítat také žáky (zejména mladšího a středního) školního věku.

Kromě sexuálního pudu není možné ve virtuálním prostředí internetu uspokojovat žádnou z dalších základních biologických potřeb⁷⁵ – tyto jsou tak potlačovány a odsouvány, což může vést k řadě zdravotních komplikací způsobených například dehydratací, únavou organismu apod. Může docházet až ke kompletnímu vyčerpání organismu.⁷⁶

Bude-li pak na zdraví jedince nahlíženo v jeho komplexnějším pojetí (tedy i s přihlédnutím k jeho psychické a sociální složce⁷⁷), je nutné upozornit také na rizika psychologického a sociálního charakteru, která s sebou využívání internetu přináší. O těchto bude hovořeno v oddílech 3.2 a 3.3 dokumentu.

⁷³ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 33.

⁷⁴ KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty - 4. ročník*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 77.

⁷⁵ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 37.

⁷⁶ Srov. KOPECKÝ, 2011; In: HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 40.

⁷⁷ Srov. např. RAUDENSKÁ, Jaroslava a Alena JAVŮRKOVÁ. *Lékařská psychologie ve zdravotnictví*. Praha: Grada, 2011, s. 30.

3.2. Rizika psychologická

Z psychologických potřeb (vyšších potřeb, než jsou ty čistě biologické tak, jak je ve svém známém pyramidovém modelu představuje Abraham Maslow) lze v prostředí internetu uspokojovat téměř všechny – konkrétně zde lze sytit takové potřeby jedince, jakými jsou potřeba bezpečí (tedy pocitu bezpečí), potřeba prožívání sounáležitosti či lásky, potřeba ocenění, nebo potřeba seberealizace a sebeaktualizace.⁷⁸ Právě uváděné sycení celé řady psychických potřeb pak může vést k tomu, že je internet mylně svými uživateli vyhodnocován jako skvělý nástroj pro využívání a jsou podceňována rizika, která z takového jednání vyplývají.

Jedním z rizik užívání „sítě sítí“ (tedy internetu) je fakt, že jejím využíváním může docházet k ohlupování člověka, zejména má-li podobný uživatel ve zvyku možnosti internetu využívat pouze k zábavním činnostem.⁷⁹

Vedle toho je často diskutovaným tématem v rámci snah o upozornění na možná rizika spojená s internetem zejména možnost vzniku závislosti.⁸⁰ S touto tematikou se lze například dočíst, že negativy (riziky) jsou zde zejména:⁸¹

- Nadměrný zájem o počítač a věnování se danému zařízení;
- Zanedbávání školy;
- Možné zaostávání v sociálních dovednostech u jedince;
- Možnost rozvoje násilí (zejména v souvislosti s hraním násilných počítačových her, které internet zpřístupňuje apod.);
- Užívání internetu k hazardním činnostem;
- Věnování značné časové dotace komunikaci či jiným činnostem, k nimž je internet využíván;
- A řada dalších.

⁷⁸ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 37.

⁷⁹ SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014, s. 82.

⁸⁰ Srov. např. ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 37.

⁸¹ KELNAROVÁ, Jarmila a Eva MATĚJKOVÁ. *Psychologie a komunikace pro zdravotnické asistenty - 4. ročník*. 2., přeprac. a dopl. vyd. Praha: Grada, 2014, s. 77.

O jedenadvacátém století hovoří autoři jakožto o éře informací, stejně jako i edukace a zábavy, které se v novém tisíciletí přesouvají do sféry kyberprostoru.⁸² Taktéž z uváděné informace lze vyvozovat některá psychologická rizika, mezi něž patří snížení nutnosti vzájemného fyzického kontaktu mezi uživateli internetu, nebo například přehlčení možnostmi zábavy, mezi nimiž může uživatel volit a které mu tedy mohou zabírat značný čas v rámci jeho běžného denního režimu apod.

Již pouze samotná nutnost volby mezi řadou lákavých příležitostí, k nimž lze internet využívat, může znamenat konflikt v psychické rovině fungování člověka.⁸³

3.3. Rizika sociální

Dle Valkenburga a Petera je možné hovořit o tom, že častěji bývají online rizikům vystavovány ty děti, kterým se zde daří vyjádřit lépe (jednodušeji), než by tomu bylo v případě interakce s dalšími osobami tváří v tvář.⁸⁴ Jedno z rizik sociálního charakteru, které je s užíváním internetu spojené, je tedy jako „jednoduchost“, kterou reálné (tedy fyzické) sociální prostředí, v němž se lidé stýkají tváří v tvář, postrádá. Snadnost komunikace tak může vést k upřednostňování online prostředí interakce před fyzickou, s čímž jsou samozřejmě spojeny další nevhodné dopady na život jedince v jeho psychosociální rovině.

K uváděnému se vyjadřuje taktéž například autorka Hýbnerová, u níž je možné se dočíst, že online prostředí internetu se vyznačuje riziky komunikačního charakteru – konkrétně autorka uvádí, že více ohroženi internetem bývají zejména lidé osamělí, depresivně ladění či prožívající úzkost v situacích mezilidské interakce – pro poslední zmiňovanou populaci pak komunikace skrze internet představuje nejen jednodušší, ale zároveň také bezpečněji prožívanou (méně ohrožující) situaci, v níž mohou výrazně regulovat informace, které o sobě sdělují komunikačním partnerům.⁸⁵

⁸² BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011, s. 25.

⁸³ Srov. CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012, s. 203.

⁸⁴ 2007; In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 12.

⁸⁵ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 36 – 37.

4. Sociální sítě a jejich rizika

Na počátku samotné kapitoly je vhodné upozornit na fakt, že nikoli pro každého člověka představují sociální sítě (a s jejich využíváním spojené médium internetu) každodenní součástí jeho běžného života.⁸⁶ Přesto se však se sociálními sítěmi nejrůznější rizika pro uživatele spojují, což vyplývá například již ze samotné jejich podstaty fungování skrze médium internetu. O internetu a jeho rizicích bylo hovořeno již v předchozí, třetí, kapitole dokumentu a není možné se domnívat, že tato rizika se vyhýbají sociálním sítím coby jednomu z jeho nástrojů, jež je nabízen osobám fungujícím „online“ k dispozici.

4.1. Komunikace v prostředí sociálních sítí

Historie sociálních sítí není dle Pospíšilové příliš dlouhá.⁸⁷ Tedy ani komunikaci, kterou (tak, jak ji dnes známe) nám sociální sítě umožňují, nemá prozatím příliš dlouhého trvání.

Za první sociální síť, která vůbec měla možnost vzniknout, Pospíšilová označuje *Sixdegrees.com*, jejíž vznik je možné datovat do roku 1997.⁸⁸ S ohledem na danou informaci je tedy možné hovořit o historii sociálních sítí čítající přibližně dvě desítky let.

Sociální sítě jsou celosvětovým fenoménem pyšnicím se značnou oblibou.⁸⁹ Tento fakt je mimo jiné posilován možností vzájemné komunikace osob doslova z různých koutů světa, které jsou propojeny právě některou ze sociálních sítí.

Komunikační problematiku v prostředí sociálních sítí (její možná negativa) je pak možné ilustrovat například na situaci, kdy: „*Mladý člověk z konfliktního a problematického rodinného prostředí, někdo, komu činí potíže zařadit se do běžných kolektivů a komunikovat s okolím, snáze sklouzne k tomu, že se od takového světa odřízne a uzavře se v bezpečných a aktuálně sytících vztazích online.*“⁹⁰ V zásadě tak může na základě preference interakce

⁸⁶ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 13.

⁸⁷ POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016, s. 11.

⁸⁸ Tamtéž.

⁸⁹ KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016, s. 24.

⁹⁰ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 38.

v prostředí sociálních sítí namísto v reálném světě dojít až k úplné sociální izolaci jedince, který sice komunikuje s druhými, ovšem nepřichází s nimi do fyzického kontaktu a tito mu tedy nemohou pomoci například v situacích, kdy se dusí kusem jídla apod. Lze tedy hovořit o tom, že sociální sítě mohou u člověka způsobit dokonce velmi tragické události, ačkoli uváděný příklad byl samozřejmě pouze ilustrativní.

V návaznosti na výše uváděný komentář je pak taktéž vhodné zvláště upozornit, že případnými negativními dopady působení sociálních sítí na způsoby komunikace u člověka, trpí zejména právě mladí (tedy nedospělí) lidé, k nimž se citace vyjadřuje.

Přílišné pobývání v prostředí sociálních sítí může u jedince vést k zapříčinění značných potíží v reálných sociálních vztazích.⁹¹ Zde najednou daná osoba zjišťuje, že komunikace bez možnosti příprav, oprav, promýšlení každého slova apod. funguje odlišně a jeho nevhodně či dokonce nedostatečně rozvinuté komunikační dovednosti jej mohou přivádět do složitých situací. Při všech uváděných informacích týkajících se negativních dopadů sociálních sítí na komunikaci jedince je nutné brát v potaz, že člověk je bytostí vysoce sociální⁹² a mezilidské vztahy, na nichž závisí, udržuje právě zejména na základě interpersonální komunikace.⁹³

Zatímco tedy podpůrné sociální sítě založené na přátelství budované mezi lidmi ve fyzickém světě dopomáhají jejich účastníkům k řešení jejich aktuálních problémů (materiálních, citových, ...),⁹⁴ sociální sítě internetového založení (byť je jejich pojmenování shodné) mohou naopak vést k celé řadě nežádoucích dopadů, není-li s nimi zacházeno s potřebnou opatrností a odstupem.

⁹¹ Tamtéž.

⁹² PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 91.

⁹³ Srov. JANOUŠEK, Jaromír. *Psychologické základy verbální komunikace: projevy psychických funkcí ve verbální komunikaci, významová dynamika a struktura komunikačního aktu, komunikace písemná, ženská, mužská, virtuální, vnitřní kooperace a vnitřní řeč ve verbální komunikaci*. Praha: Grada, 2015, s. 119.

⁹⁴ ČELEDVÁ, Libuše a Jan HOLČÍK. *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017, s. 52.

4.2. Možná ohrožení nedospělých v prostředí sociálních sítí

Vzhledem k tomu, že pro sociální sítě je charakteristické, že si v jejich rámci uživatelé vyměňují informace formou komunikačních vyjádření a jejich výměn,⁹⁵ může v jejich rámci docházet k nevhodnému či přehnanému sebeodkrývání komunikátorů – tyto pak dále mohou vést k takovým negativním dopadům na zúčastněné jedince, jakými jsou:⁹⁶

- Kyberšikana;
- Krádež osobních údajů (telefonního čísla, čísla účtu apod.);
- Krádež identity.

Další ohrožení sociálními sítěmi pak představuje trend utváření specifických komunit, které se na jejich platformách mohou setkávat a sdružovat; podobné komunity totiž mohou být zaměřeny rasisticky, orientovat se na vzájemné povzbuzování k rozvoji a pěstování poruch příjmu potravy, nebo dokonce i k sebevraždě.⁹⁷ Při založení účtu na sociální síti pak není jednoduché sledovat (z pozice rodiče či jiné za dítě/dospívajícího odpovědné osoby), s jakými lidmi zde konkrétně komunikuje, jakých fór se účastní apod.

Jako neopomenutelné riziko týkající se internetu, tím spíše pak sociálních sítí, je nutné zmínit také možnost online obtěžování, které do značné míry souvisí také s kyberšikanou,⁹⁸ o níž již bylo hovořeno v podkapitole 4.2 dříve. Obtěžování v online prostoru je odborníky označováno za **kyberstalking**; kromě tohoto pojmu pak coby o negativních jevech spojených s internetem a sociálními sítěmi (tedy o jejich rizicích) lze hovořit také i o **kybergroomingu** (jedná se o vydávání se za jinou osobu na sociálních sítích s cílem vylákat jinou osobu například na sexuální schůzku apod.), či **sextingu** (rozesílání zpráv či jiných forem komunikace – obrázků, videí – se sexuálním obsahem.⁹⁹

⁹⁵ Srov. HORVÁTHOVÁ, Petra, Jiří BLÁHA a Andrea ČOPÍKOVÁ. *Řízení lidských zdrojů: nové trendy*. Praha: Management Press, 2016, s. 299.

⁹⁶ ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 62.

⁹⁷ MACHÁČKOVÁ; In: ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 143.

⁹⁸ Srov. ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014, s. 119.

⁹⁹ KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 55.

V návaznosti na informace upozorňující na možnost rozvoje závislosti na užívání internetu tak, jak byla tato zmíněna v podkapitole 3.2 textu, je vhodné na tomto místě upozornit na pojem netolismu. **Netolismus** je termínem užívaným pro označení závislosti na internetu, stejně jako i závislostního chování na virtuálních drogách, mezi něž lze řadit počítačové hry, internetové služby, ale právě také i sociální sítě.¹⁰⁰ Závislost na sociálních sítích má tedy již i své specifické pojmenování v odborné literatuře.

V souvislosti s netolismem je vhodné upozornit, že jsou to právě zejména mladí lidé, kdo bývají ve zvýšené míře ohroženi rizikem vzniku závislostního chování rozvíjejícího se v interakci s online prostředím; k dané skutečnosti přispívá dle Hýbnerové zejména ten fakt, že děti ani dospívající k rozvoji své závislosti na internetu a sociálních sítích nepotřebují finanční prostředky, nejsou tedy omezováni nedostatkem peněz tak, jak by tomu bylo v případě jejich tendence užívat drogy, nebo se třeba angažovat v oblasti patologického hráčství.¹⁰¹

Kopecký představuje celý výčet možných rizik souvisejících s netolismem, která označuje souhrnně jako psychosociální; konkrétně lze z daného výčtu jmenovat kupříkladu:¹⁰²

- Špatnou organizaci času jedince (tento nepravidelně jí či spí, nedodržuje pitný režim a taktéž má problémy s plněním povinností domácích i školních);
- Obsedantní myšlenky spočívající v neustálém přemýšlení nad tím, jak se co nejrychleji opětovně připojit k internetu;
- Zhoršení interpersonálních vztahů (při jejich prožívání je přítomna úzkost, jedinec není schopen řešit komunikační problémy s druhými lidmi apod.), stahování se z dříve pěstovaných vztahů;
- Pocity zranitelnosti a nepochopení (nepřijímání) ze strany druhých, fyzicky přítomných, osob;

¹⁰⁰ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 33.

¹⁰¹ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 33.

¹⁰² KOPECKÝ, 2011; In: HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 40.

- Zhoršování školního prospěchu;
- Snížená schopnost soustředění se na práci, poruchy paměti;
- Zvýšené riziko rozvoje závislosti na návykových látkách;
- Omezení aktivit, jimž se jedinec dříve věnoval (sport, kamarádi);
- Riziko situace, kdy se jedinci jeví vzorce chování tak, jak se s nimi střetává v online světě, reálnější a přiléhavější než ty, s nimiž se setkává v reálném okolním světě;
- Riziko rozvoje deprese.

Z poznatků prezentovaných v podkapitole 4.2 textu tak vyplývá, že nedospělí jedinci jsou v prostředí internetu a na sociálních sítích ohrožováni celou řadou negativních, sociálně – patologických, jevů, kterými jsou buď přímo ohrožováni, nebo hrozí riziko jejich rozvoje u nich samotných. Jedním z nejzávažnějších a nejkomplexnějších je pak rozvoj závislosti na internetu a nástrojů, které nabízí, která byla se svými možnými dopady podrobněji představena pod označením netolismus.

4.3. Prevence rizikového chování nedospělých osob na internetových sociálních sítích

Prevence výskytu a dalšího rozvoje rizikového chování je odbornými zdroji představována coby nástroj vhodného přístupu k sociálním jevům ve společnosti.¹⁰³ S přihlédnutím k faktu, že v rámci negativních možných dopadů na děti a dospívající ve spojení s tématem sociálních sítí, bylo hovořeno především o takzvaném netolismu, které je ve své podstatě závislostí, pak je možné představit prevenci jako nástroj působení proti rozvoji závislostního chování u nedospělých osob.¹⁰⁴

O tom, že prevence výskytu nežádoucích dopadů užívání sociálních sítí (či internetu obecně) je u nedospělých osob zcela zásadní, svědčí například poznatek Karáskové Ulbertové,

¹⁰³ Viz např. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012, s. 111.

¹⁰⁴ Srov. URBAN, Lukáš. *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. Praha: Grada, 2017, s. 153 – 154.

která ve svém příspěvku upozorňuje, že doslova: „*Vražedná kombinace*“ *pro potomka je jeho vysoká počítačová gramotnost vedle neznalosti rizik, které z aktivit na internetu plynou.*“¹⁰⁵

Vzhledem k tomu, že si děti a dospívající často nejsou vůbec vědomi toho, jaká rizika na sociálních sítích mohou očekávat,¹⁰⁶ je nutné v rámci prevence nedospělé jedince zejména vzdělávat. Není-li tak činěno, projevují se u dětí a dospívajících znaky rizikového chování na internetu.¹⁰⁷

Prevence by neměla spočívat ve snaze o zastrásování dítěte, ale měla by nabývat podoby realistické, konkrétní promluvy o pozitivích a negativích online prostředí.¹⁰⁸

Na základě promluvy by ze strany dospělého měly být dítěti/dospívajícímu předány základní informace o pravidlech bezpečného (či minimálně bezpečnějšího) užívání internetu, mezi něž spadají například body jako:¹⁰⁹

- Nesdělování adres vlastního bydliště, telefonního čísla (domů ani do školy), jmen členů rodiny dalším osobám;
- Nezasílání vlastních fotografií po internetu;
- Nesdělování čísla své kreditní karty, bankovního účtu apod.;
- Nevyzrazování přihlašovacích hesel k počítači ani nejruznějším internetovým stránkám;
- Nedomlouvání si schůzek s osobami, které jedinec potkal na internetu, bez svolení rodičů;
- Nepokračování v chatu v případech, kdy jsou v jeho rámci probírána témata přivádějící jedince do rozpaků (o podobných situacích informovat rodiče);

¹⁰⁵ KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 58.

¹⁰⁶ Srov. KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 58.

¹⁰⁷ KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 58.

¹⁰⁸ Tamtéž.

¹⁰⁹ KARÁSKOVÁ ULBERTOVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 59 – 60.

- Neodpovídání na nevkusné zprávy a komentáře;
- Neotvírání souborů přiložených k e-mailům příchozím od lidí/míst, která jsou jedinci neznámá;
- Nevydávání se na internetu za někoho jiného;
- Domluva s rodiči o pravidlech užívání internetu a jejich následné dodržování (kdy, jak dlouho, proč);
- Nedůvěra vůči lákavým nabídkám činěným na internetu;
- A některé další.

Na výše uváděná doporučení bude navázáno v jedné ze závěrečných částí předkládaného textu, v níž budou zohledněny taktéž i informace získané mou vlastní empirickou činností a které bude obsahovat některé základní body doporučení pro užívání sociálních sítí nedospělým osobám a jejich vychovatelům.

II. Praktická část

V praktické části dokumentu nejprve představím svou empirickou činnost spojenou s tématem celého textu v jejím metodologickém zakotvení. Konkrétně zde předložím informace o tom, jaký typ výzkumného šetření jsem pro činnost zvolil, jakými metodami jsem se rozhodl sbírat potřebná data, jež budou dále vyhodnocována. Taktéž zde bude vymezen výzkumný vzorek, s nímž bylo následně pracováno. Stanoven bude výzkumný cíl a z něj vycházející výzkumné otázky.

Kromě samotné metodologie pak bude obsahem praktické části textu samozřejmě prezentace konkrétně získaných dat, která předložím v podobě grafického znázornění a doplňujících komentářů zahrnujících vyjádření o absolutních a procentuálních zastoupeních jednotlivých variant odpovědí. Následovat bude krátké shrnutí zásadních zjištění vyplývajících z výzkumu, které bude doplněno o doporučení určená nedospělým uživatelům sociálních sítí a jejich vzdělavatelům. Na základě prezentovaných doporučení by měly být regulovány či preventivně předcházeny možné negativní dopady užívání sociálních sítí na žáka.

5. Metodologie výzkumu

5.1. Typ výzkumného šetření

Pro svou empirickou činnost v rámci zvolené problematiky jsem zvolil kvantitativní výzkumné schéma. Znamená to, že se soustředím na snahu o potvrzení či vyvrácení předem stanovených otázek s využitím zejména číselného vyjádření jednotlivých zkoumaných znaků.¹¹⁰

5.2. Metoda sběru dat

Vzhledem k vybranému typu výzkumu budou data získávána od vzorku zúčastněných osob na základě dotazníku.¹¹¹ Dotazník je nestandardizovaný, vytvořený přímo za účelem daného výzkumu.¹¹²

5.3. Zkoumaný vzorek

Vzorek respondentů bude pro šetření získán z konkrétně vybraných dvou základních škol fungujících na území dvou menších českých měst. Základní školy byly zvoleny na základě pozitivní reakce na zasílaný email žádající o umožnění provedení empirické činnosti v jejich prostorách, jež jsem osobně zasílal.

V každé ze škol byla zvolena jedna třída z prvního a jedna z druhého stupně, konkrétněji se jedná o žáky čtvrté a osmé třídy základního vzdělávání. Tito na základě dodržení postupu anonymity obdrželi dotazník o celkem 15 položkách s nucenou volbou odpovědi s připojenou možností doplnění „jiné“.

Celkem výzkumný vzorek čítá 120 osob (60 z každé školy), z čehož je 68 žáků čtvrté třídy a 52 žáků tříd osmých.

¹¹⁰ ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, s. 133.

¹¹¹ Srov. ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011, s. 133.

¹¹² Pozn. autora: Dotazník je součástí předkládaného textu, jeho plné znění je možné nalézt v části s označením Příloha I.

5.4. Výzkumný cíl

Cílem empirického šetření je popis chování žáků dvou rozdílných stupňů základní školy na sociálních sítích, detekce možných rizikových projevů v prostředí internetu a následná komparace možných rozdílů v takto zjištěném jednání mezi žáky prvního a druhého stupně povinného vzdělávání.

5.5. Stanovené výzkumné otázky

Výzkumná otázka číslo 1: Jaké procento žáků české základní školy má zkušenost s užíváním internetu a s ním spojených sociálních sítí?

Výzkumná otázka číslo 2: Ve kterém ze dvou zvolených ročníků základní školy tráví žáci na sociálních sítích denně delší dobu?

Výzkumná otázka číslo 3: Ve kterém ze dvou zvolených ročníků základní školy žáci vykazují ve svém chování v prostředí sociálních sítí vyšší počet rizikových projevů v chování a jednání?

Výzkumná otázka číslo 4: Který rizikový projev v chování žáka základní školy v prostředí sociálních sítí je detekován nejčastěji?

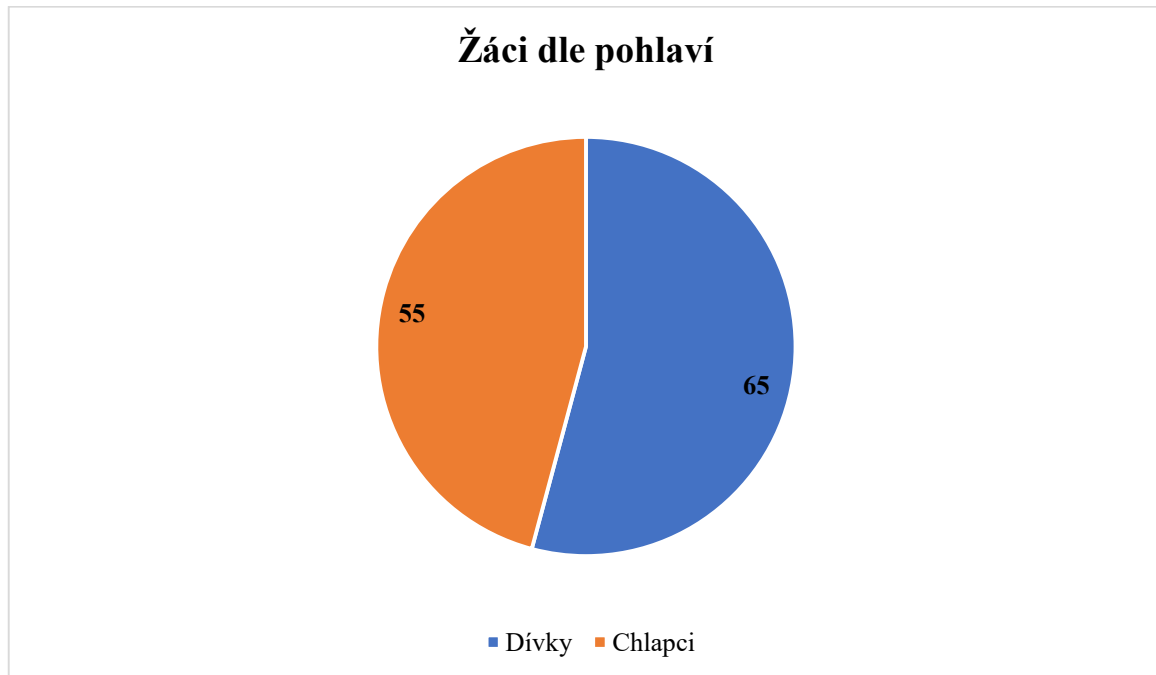
Výzkumná otázka číslo 5: Který rizikový projev v chování žáka základní školy v prostředí sociálních sítí je druhým nejčastěji se vyskytujícím?

6. Data zjištěná empirickým šetřením

6.1. Základní informace o zkoumaném vzorku

Pohlaví

Graf 1: Zastoupení pohlaví ve vzorku

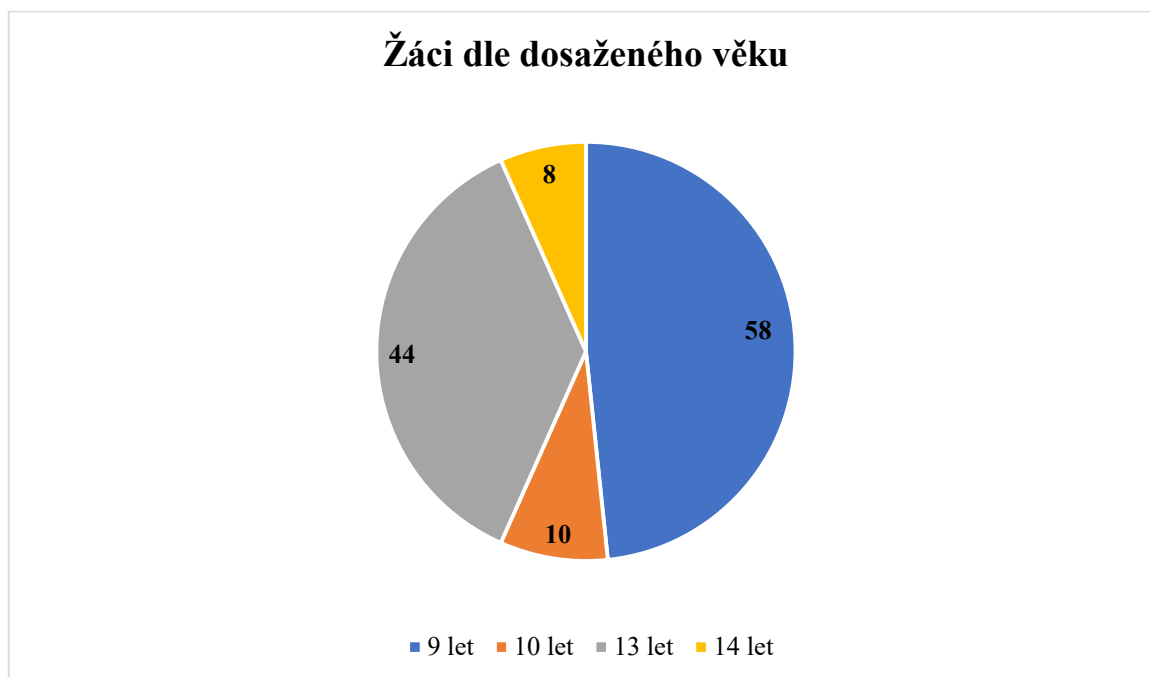


Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

V celém zkoumaném vzorku žactva základní školy bylo přítomno 65 dívek (jednalo se o 54 % vzorku) a 55 chlapců (přibližně 46 % vzorku).

Věk

Graf 2: Zastoupení věku ve vzorku



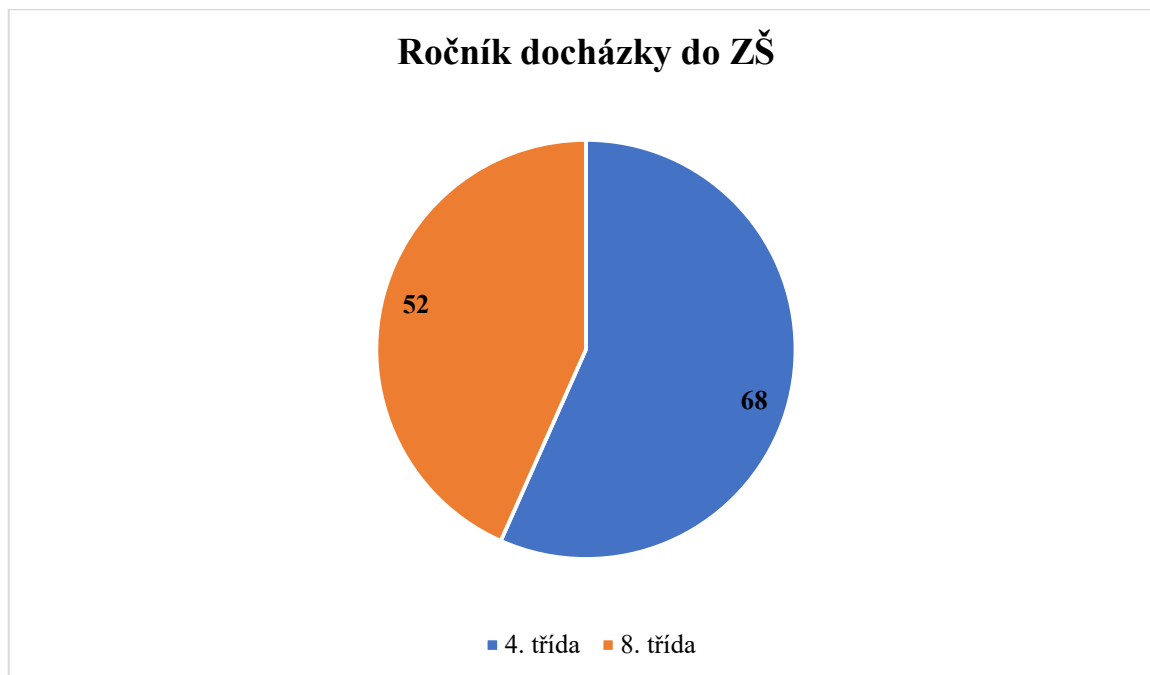
Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

Z hlediska věkového je vzorek respondentů charakterizován přítomností 58 jedinců ve věku 9 let (jedná se o 48 % vzorku a zcela nejčastěji vyjádřenou odpověď). Druhou nejčastěji zastoupenou skupinou jsou pak ve vzorku jedinci ve věku 13 let, a to v počtu 44 osob (jedná se o přibližně 37 % celého vzorku).

Děti ve věku 10 let jsou ve vzorku zastoupeni v počtu 10 osob (jedná se o 8 % vzorku) a dospívající ve věku 14 let pak v počtu 8 osob (jedná se o přibližně 7 %).

Třída ZŠ

Graf 3: Rozložení vzorku dle ročníku plnění povinné školní docházky



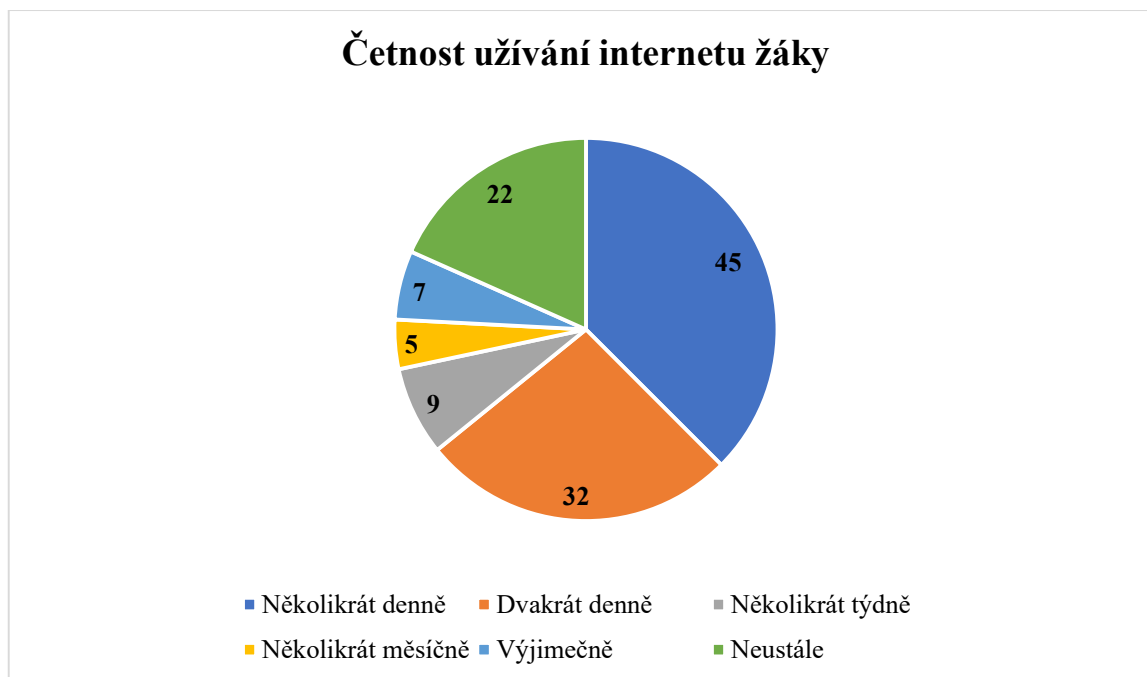
Zdroj: Vlastní výzkum autora

Z celkového zkoumaného vzorku žáků základních škol bylo přítomno 68 jedinců (přibližně 57 % vzorku) docházejících aktuálně do 4. ročníku a 52 jedinců (43 % vzorku) navštěvujících 8. ročník základní školy.

6.2. Odpovědi na položky dotazníku

Položka číslo 1: *Jak často používáš internet?*

Graf 4: Reakce na první položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

V reakcích na první z celkem patnácti položek dotazníku bylo zjištěno, že největší počet žáků základní školy využívá internet v opakované četnosti několikrát během jediného dne. Uváděnou skutečnost potvrdilo 45 dotazovaných (přibližně 38 % vzorku). Danou odpověď uvedl nejvyšší počet respondentů.

Na druhém místě co do četnosti zastoupených odpovědí pak u počtu 32 osob (přibližně 27 % vzorku) bylo zjištěno, že tyto používají internet zpravidla dvakrát za den.

Na třetím místě ve zvolených možnostech odpovědí se vyskytla reakce uvádějící, že žáci využívají internet prakticky neustále, jsou připojeni k síti čtyřicet hodin denně – u celkem 22 osob (18 % vzorku).

Odpověď, že dotazovaný využívá internet v četnosti několikrát za týden uvedlo 9 osob (přibližně 8 % vzorku); zatímco reakce „výjimečně“ se vyskytla u 7 respondentů (přibližně 6 % celého vzorku).

Nejméně často uváděnou reakcí na položku byla odpověď, že dotazovaný užívá internet pouze několikrát za měsíc, kterou bylo možné zjistit u 5 dotazovaných (4 % celého zkoumaného vzorku osob).

Položka číslo 2: *Máš založený účet na některé ze sociálních sítí (Facebook, Youtube, Twitter, Snapchat, Pinterest, Google⁺, nebo jiné)?*

Graf 5: Reakce na druhou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

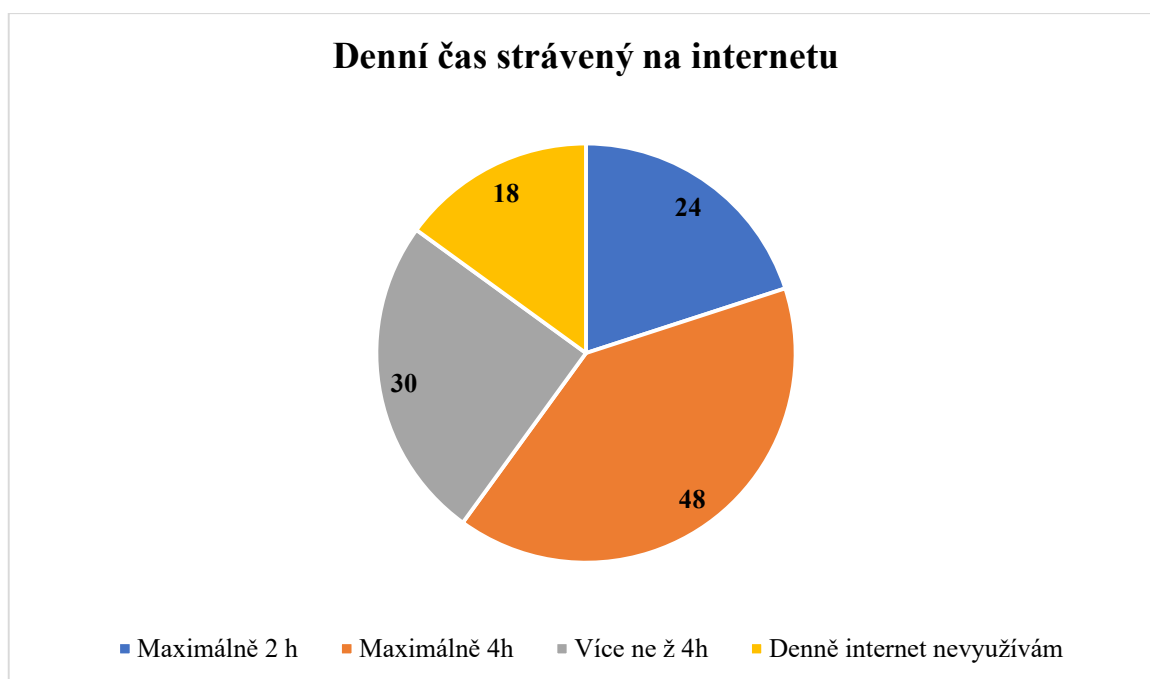
Na druhou položku dotazníku zajímavější se o tom, zda mají osoby ze vzorku založen svůj vlastní účet na některé z možných sociálních sítí) reagovalo 99 respondentů odpovědí „ano“. Potvrzení dané skutečnosti tak proběhlo u přibližně 83 % vzorku.

Naopak vyvrácení dané skutečnosti uvedlo zbývajících 21 dotazovaných žáků základní školy, tedy asi 18 % vzorku.

Ke druhé položce dotazníku lze navíc uvést, že v rámci vyhodnocování údajů bylo šetřením zjištěno, že u žáků osmých ročníků základní školy dosahuje podíl těch, kteří mají svůj vlastní profil na sociální síti 98 %, zatímco v případě žáků čtvrtých tříd se jedná o 71 % podíl.

Položka číslo 3: *Kolik hodin denně trávíš asi na internetu* (vyhledáváním informací, surfováním, komunikací s druhými, sledování videí, prohlížením fotografií apod.)?

Graf 6: Reakce na třetí položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

Na internetu dle svých vlastních vyjádření tráví denně maximálně čtyři hodiny svého času celkem 48 dotazovaných (40 % vzorku). Právě uváděná možnost byla při administraci dotazníku u položky zjištěna v nejvyšší četnosti zastoupení.

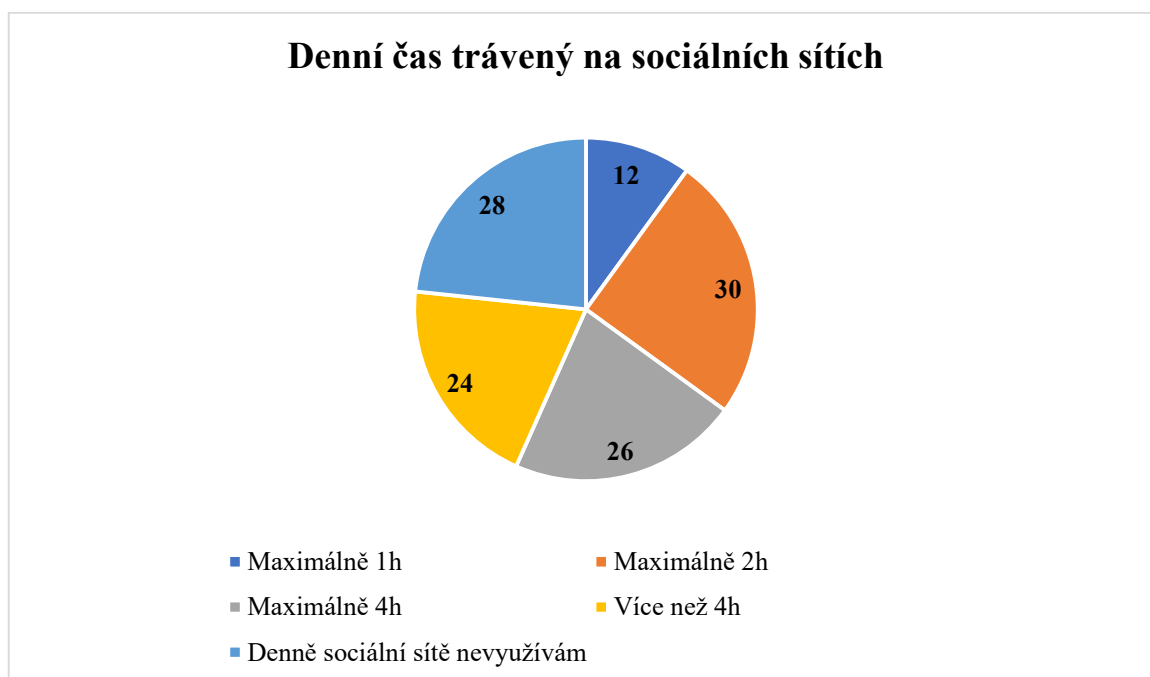
Druhou nejčastější odpovědí na položku byla ze strany žáků základní školy varianta, že každodenně tráví na internetu víc než čtyři hodiny, kterou bylo možné zaznamenat u 30 respondentů (25 % vzorku).

Informaci, že během dne stráví na internetu maximálně dvě hodiny času, poskytlo celkem 24 žáků (20 % vzorku). V položce bylo zjištěno, že 18 respondentů (15 % vzorku) nevyžívá internet na denní bázi.

Při vyhodnocování údajů z dotazníkového šetření bylo v souvislosti s položkou dále zjištěno, že žáci osmých ročníků základní školy mají ve zvyku trávit na internetu v průměru o dvě hodiny déle, než je tomu v případě žáků čtvrtých tříd.

Položka číslo 4: **Kolik času strávíš denně na internetu používáním sociálních sítí** (Facebook, Youtube, Twitter, Snapchat, Pinterest, Google⁺, nebo jiné)?

Graf 7: Reakce na čtvrtou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

Na čtvrtou otázku z dotazníku zajímavější se o to, kolik hodin denně žáci tráví nikoli na internetu jako takovém, ale přímo užíváním sociálních sítí, nejvyšší zastoupení respondentů odpovědělo, že se jedná o maximálně dvě hodiny času. Konkrétně danou reakci uvedlo 30 dotazovaných (25 % vzorku).

Druhou nejčastější reakcí na položku byla ze strany žáků základních škol odpověď, že denně využíváním sociálních sítí nestráví žádný čas, jelikož na denní bázi nemají zvyk sociální sítě využívat. Daným způsobem reagovalo 28 dotazovaných (23 % vzorku).

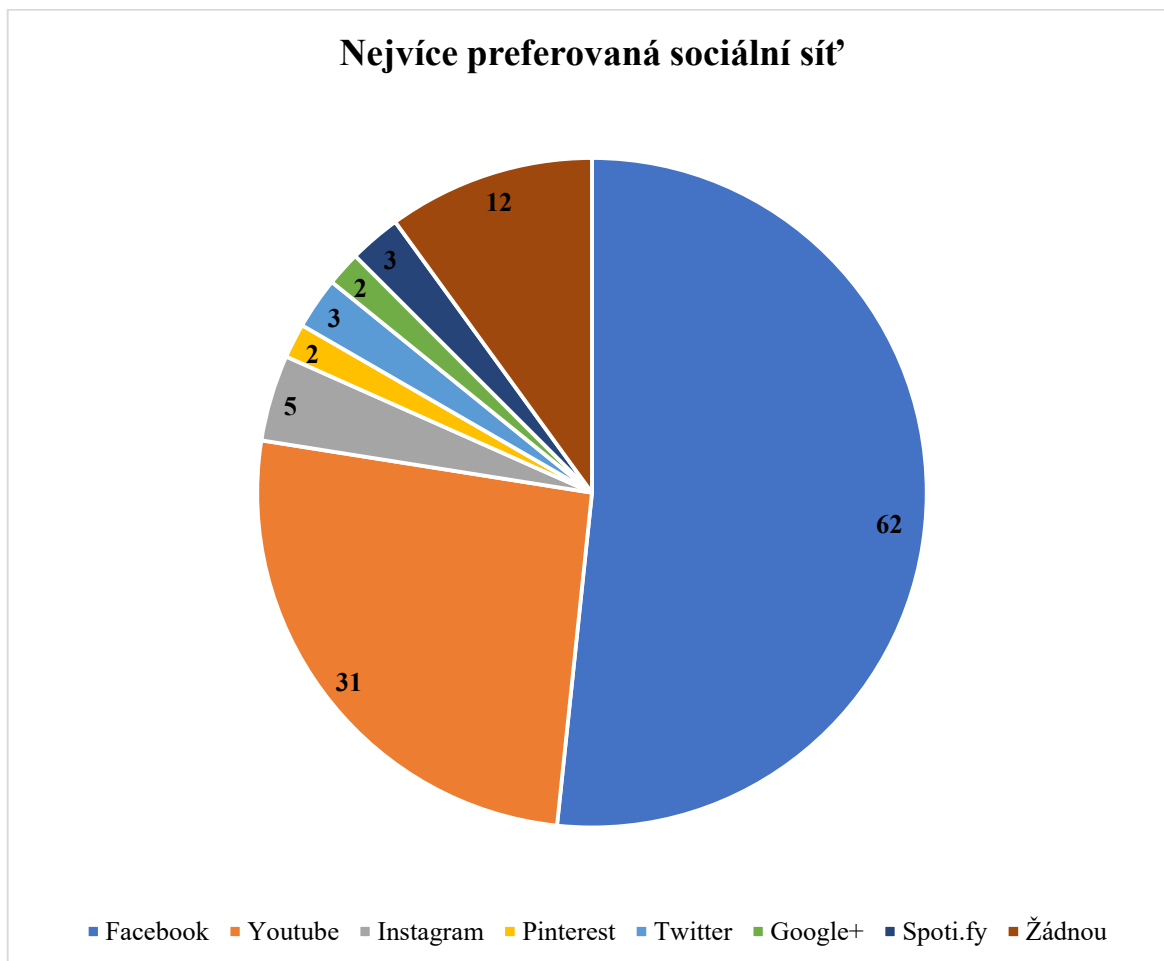
Fakt, že na sociálních sítích denně tráví maximálně čtyři hodiny času, uvedlo 26 respondentů výzkumu (přibližně 22 % vzorku). Dalších 24 jedinců (20 % vzorku) se shodnou činností zabývá více než čtyři hodiny za den.

Nejméně častou zastoupenou reakcí byla odpověď, že se dotazovaný jedinec pohybuje na sociálních sítích méně než jednu hodinu denně (jedná se o odpověď osob, které sociální sítě mají tendenci využívat). Uváděnou možnost zvolilo 12 respondentů (10 % vzorku).

Ke čtvrté položce dotazníku lze navíc uvést, že při vyhodnocování údajů z dotazníkového šetření bylo dále zjištěno, že žáci osmých ročníků základní školy mají ve zvyku trávit na sociálních sítích v průměru o hodinu déle, než je tomu v případě žáků čtvrtých tříd.

Položka číslo 5: *Kterou z uváděných sociálních sítí využíváš nejčastěji/nejvíc?*

Graf 8: Reakce na pátou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

V páté položce byla respondentům nabídnuta možnost zvolit z celkem 17 reakcí. Z těchto respondenti alespoň v jednom případě volili 8 různých variant, zbývajících devět možností nebylo využito ani jednou dotazovanou osobou.

Nejčastěji vybranou reakcí ze strany žáků základních škol byla odpověď, že nejčastěji (nejvíc) využívají zejména sociální síť *Facebook*, a to konkrétně v 62 případech (u 52 % celého vzorku).

Na druhém místě co do oblíbenosti využívání sociálních sítí se pak u respondentů umístila sociální síť *Youtube*, kterou dle vlastních vyjádření preferuje jako nejoblíbenější 31 žáků (přibližně 26 % vzorku).

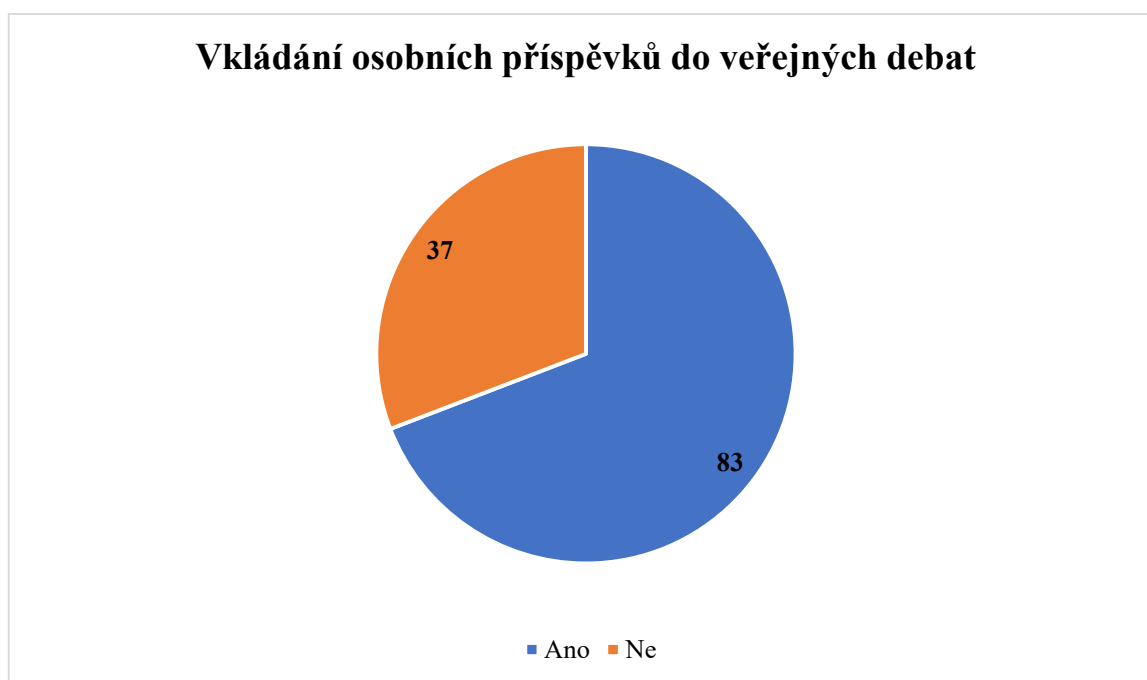
Třetí nejčastěji uváděnou reakcí na dotaz na nejoblíbenější sociální síť byla mezi respondenty varianta „žádná“, kterou zvolilo 12 žáků (10 % zkoumaného vzorku osob).

Třetí coby nejoblíbenější sociální sítě tak byla ve vzorku žáků zjištěna síť označovaná jako *Instagram*, kterou nejvíce preferuje 5 dotazovaných (4 % vzorku).

Z dalších zmíněných nejčastěji využívaných sociálních sítí ve vzorku respondentů je možné uvést *Spoti.fy*, kterou uvedly tři osoby (přibližně 3 % vzorku), *Twitter* (uvedli taktéž tři žáci, tedy opět asi 3 % vzorku); *Pinterest* a *Google+* (v obou případech uvedené 2 osobami, tedy přibližně 2 % vzorku).

Položka číslo 6: *Vkládáš do sociálních sítí příspěvky do veřejných debat* (sděluješ své osobní nálady, zkušenosti, příhody apod.)?

Graf 9: Reakce na šestou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

U šesté položky dotazníku bylo zjištěno, že celkem 83 respondentů (69 % vzorku) má ve zvyku v rámci užívání sociálních sítí vkládat do veřejného komunikačního prostoru informace osobního charakteru – názory, události ze života apod. Jednalo se o nejčastěji

uváděnou reakci na položku. Naopak 37 dotazovaných (přibližně 31 % vzorku) daný způsob chování na sociálních sítích popřelo.

Z celého zkoumaného vzorku potvrdilo vkládání osobních příspěvků do debat celkem 52 žáků 4. tříd (76 % všech čtvrtááků), zatímco v případě žáků osmých ročníků se jednalo o 31 jedinců (60 % osmáků).

Položka číslo 7: ***Komunikuješ na sociálních sítích také s uživateli, které jsi nikdy předtím nepotkal/a mimo prostředí internetu?***

Graf 10: Reakce na sedmou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

Na sedmou položku dotazníku zajímaví se o to, zda respondenti na sociálních sítích komunikují také s osobami (či spíše profily), s nimiž se neměli možnost nikdy osobně setkat, odpověděla největší část žáků – celkem 61 jedinců (přibližně 51 % vzorku), ano, tedy že mají ve zvyku se podobným způsobem chovat. Jednalo se o nejčastěji uváděnou reakci na položku.

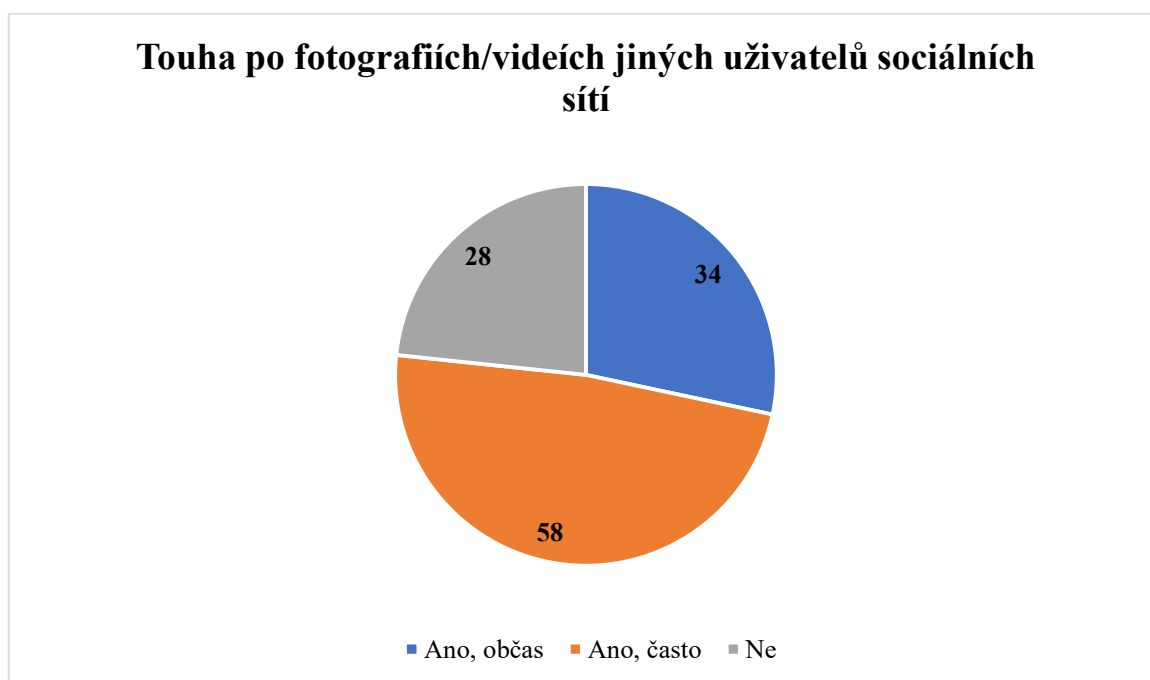
Naopak 42 dotazovaných (35 % vzorku) odpovědělo, že nikoli, že nemají ve zvyku komunikovat na sociálních sítích s těmi, koho neměli možnost nikdy fyzicky potkat.

Zbývajících 17 dotazovaných (14 % vzorku) pak uvedlo, že k uváděnému způsobu chování se uchylují pouze výjimečně.

Z celého zkoumaného vzorku potvrdilo komunikaci na síti s neznámými jedinci celkem 44 žáků 4. tříd (65 % všech čtvrtááků), zatímco v případě žáků osmých ročníků se jednalo o 17 jedinců (33 % osmáků).

Položka číslo 8: *Stává se ti, že by chtěl/a mít stejně hezké fotografie nebo videa, jaké vidíš na profilech jiných uživatelů sociálních sítí?*

Graf 11: Reakce na osmou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

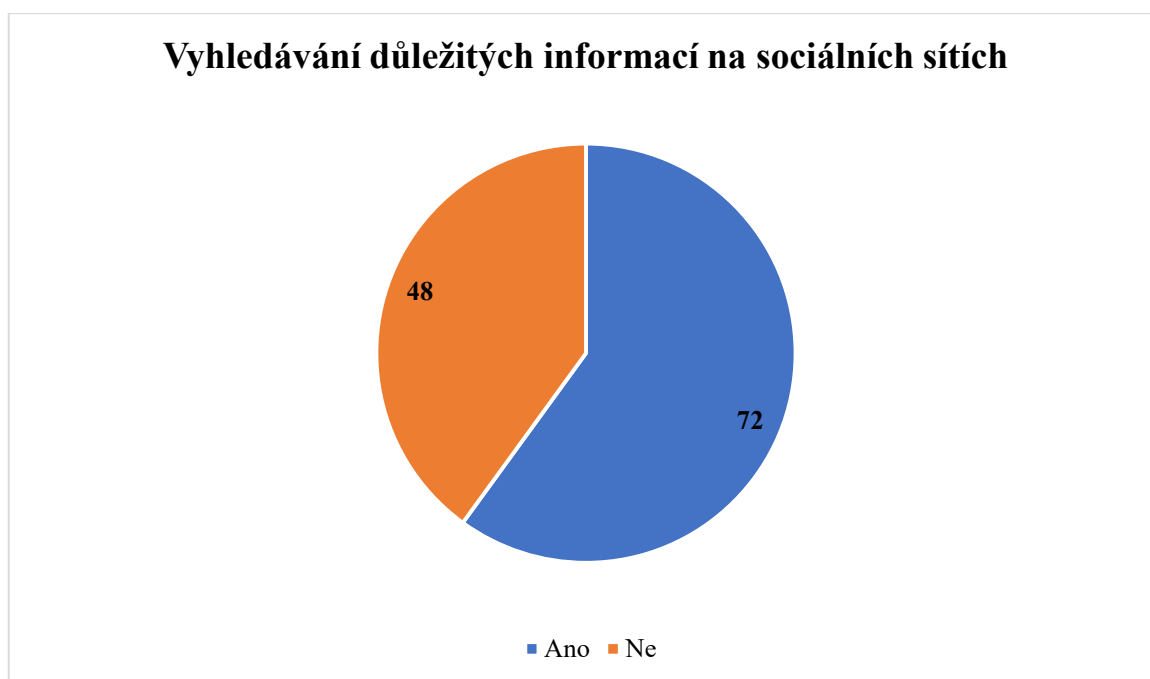
V reakcích na osmou položku administrovaného dotazníku bylo možné se dozvědět, že celkem 58 žáků základních škol (48 % vzorku) touží po tom, aby se mohlo prezentovat stejnými fotografiemi či videi ze svého života, jaká mají možnost sledovat u svých kolegů, s nimiž sociální sítě sdílejí. Reakce „ano, často“ byla zvolena zcela nejčetnější skupinou respondentů výzkumu.

Dalších 34 osob (28 % vzorku) pak taktéž potvrdilo, že mají sklony dychtit po podobných možnostech, ovšem s menší frekvencí výskytu uváděného přání, U této skupiny žáků byla volena reakce „ano, občas“.

O tom, že k podobným přáním nemají sklony, pak podalo v položce číslo osm dotazníku výpověď zbývajících 28 žáků (23 % vzorku).

Položka číslo 9: *Vyhledáváš na sociálních sítích informace, které potřebuješ (k domácímu úkolu, referátu, k tématům, které tě zajímají apod.)?*

Graf 12: Reakce na devátou položku administrovaného dotazníku



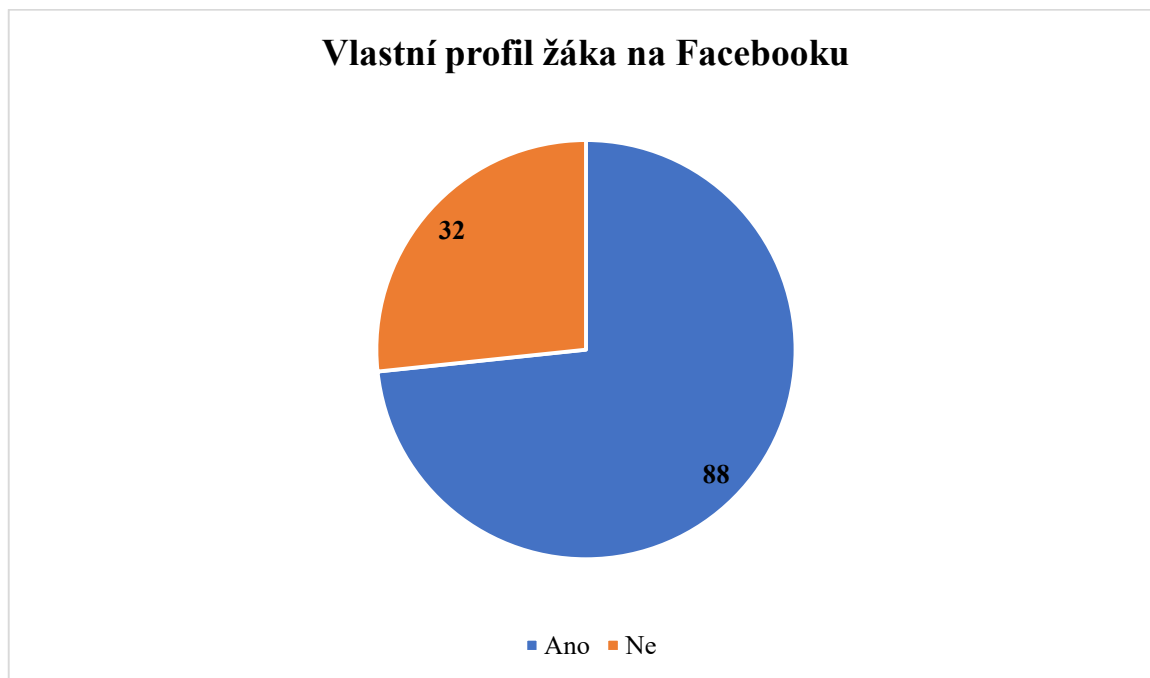
Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

V deváté položce administrovaného dotazníku bylo zjištěno, že 72 respondentů (60 % vzorku) se uchyluje při vyhledávání informací, které potřebují pro své činnosti, právě k sociálním sítím jako ke zdroji. Jednalo se o nejčastěji uváděnou reakci na položku.

Naopak 28 dotázaných žáků základních škol (23 % vzorku) uvedlo, že na sociálních sítích nemají tendenci potřebné informace vyhledávat.

Položka číslo 10: *Máš vlastní profil na Facebooku?*

Graf 13: Reakce na desátou položku administrovaného dotazníku



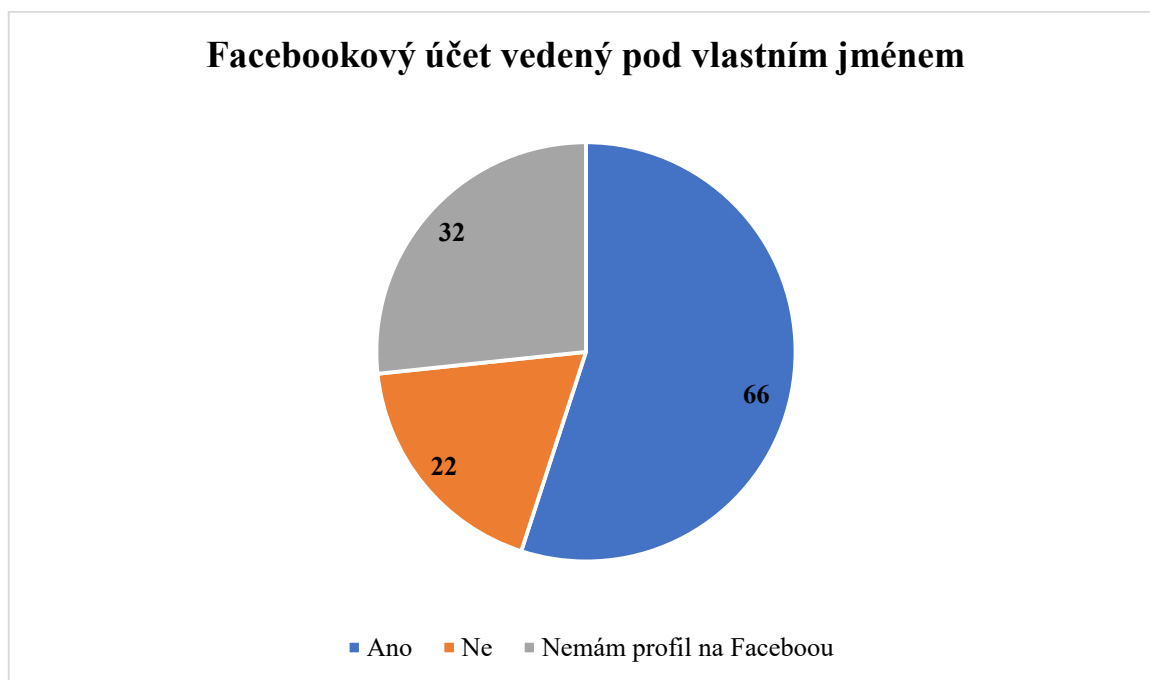
Zdroj: Vlastní výzkum autora

Z reakcí na desátou položku dotazníku bylo zjištěno, že celkem 88 respondentů z dotazovaných 120 osob (tedy 73 % vzorku) má založený svůj vlastní profil na sociální síti *Facebook*. Jednalo se o nejčastěji uváděnou reakci na položku.

Zbývajících 32 jedinců (přibližně 27 % celého vzorku) pak uvedlo, že svůj profil na uváděné sociální síti založený nemají.

Položka číslo 11: *Vystupuješ na Facebooku pod svým skutečným jménem (ne vymyšleným jménem nebo přezdívkou)?*

Graf 14: Reakce na jedenáctou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

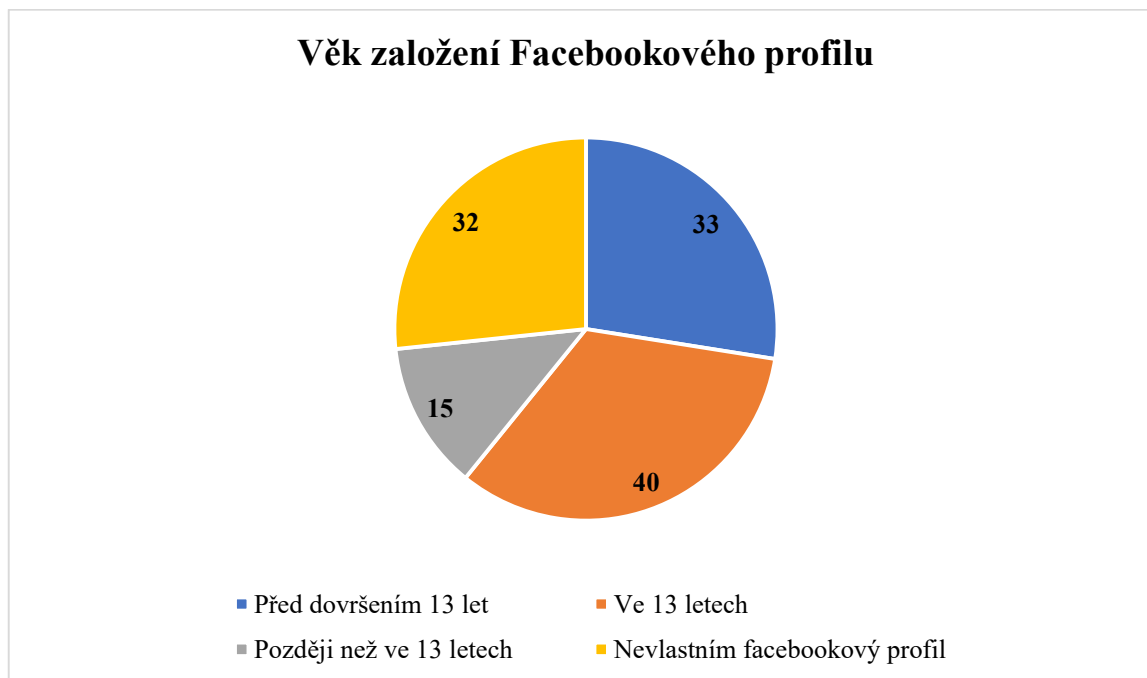
V jedenácté položce dotazníku, která byla pak směřována ke konkrétní sociální síti – tedy k Facebooku – celkem 66 respondentů z řad žáků základních škol (55 % vzorku) uvedlo, že na sociálních sítích vystupují pod svým skutečným jménem, mají tedy založený profil, v němž je toto jméno uvedeno. Jednalo se o nejčastěji uváděnou reakci na položku.

Druhou nejčastěji volenou reakcí byla odpověď, že dotazovaný jedinec vůbec nevlastní profil na Facebooku, nemá zde založený svůj profil. Tuto možnost uvedlo 32 žáků (přibližně 27 % vzorku).

Zbývajících 22 respondentů (28 % vzorku) pak přiznalo, že facebookový účet vlastní, ovšem není veden na jejich skutečné jméno.

Položka číslo 12: *V kolika letech jsi si facebookový profil založila/a?*

Graf 15: Reakce na dvanáctou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

V souvislosti s užíváním sociální sítě *Facebook* bylo ve dvanácté položce dotazníku zjišťováno, zda jsou ze strany žáků základních škol respektována pravidla jejího užívání, a to již od samotného počátku.

Na položku nejvyšší zastoupení respondentů (celkem 40 jedinců, tedy 33 % vzorku) uvedlo, že si profil na zmíněné sociální síti založilo ve věku 13 let.

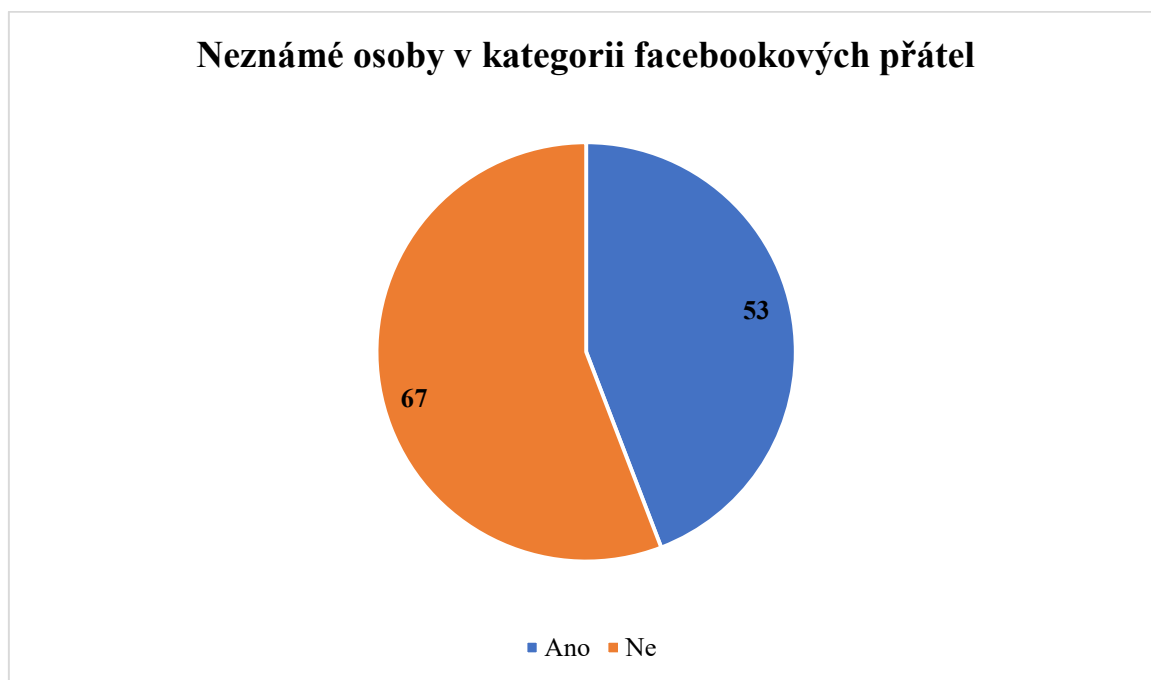
Druhou nejčastější odpovědí byl fakt, že si žáci zakládali profil na *Facebooku* ještě před dosažením třináctého roku věku, a to konkrétně ve 33 případech (asi 28 % z celého vzorku).

Dalších 32 jedinců (přibližně 27 % vzorku) uvedlo, že osobně žádný facebookový profil založen nemají.

Nejmenší počet dotazovaných žáků uvedl v reakci na položku odpověď, že si profil na *Facebooku* zakládali později než ve třinácti letech věku – danou možností reagovalo 15 dotazovaných jedinců (přibližně 13 % vzorku).

Položka číslo 13: *Máš v přátelích na Facebooku osoby, o kterých nevíš (nejsi si jistý/á), o koho se vlastně jedná?*

Graf 16: Reakce na třináctou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

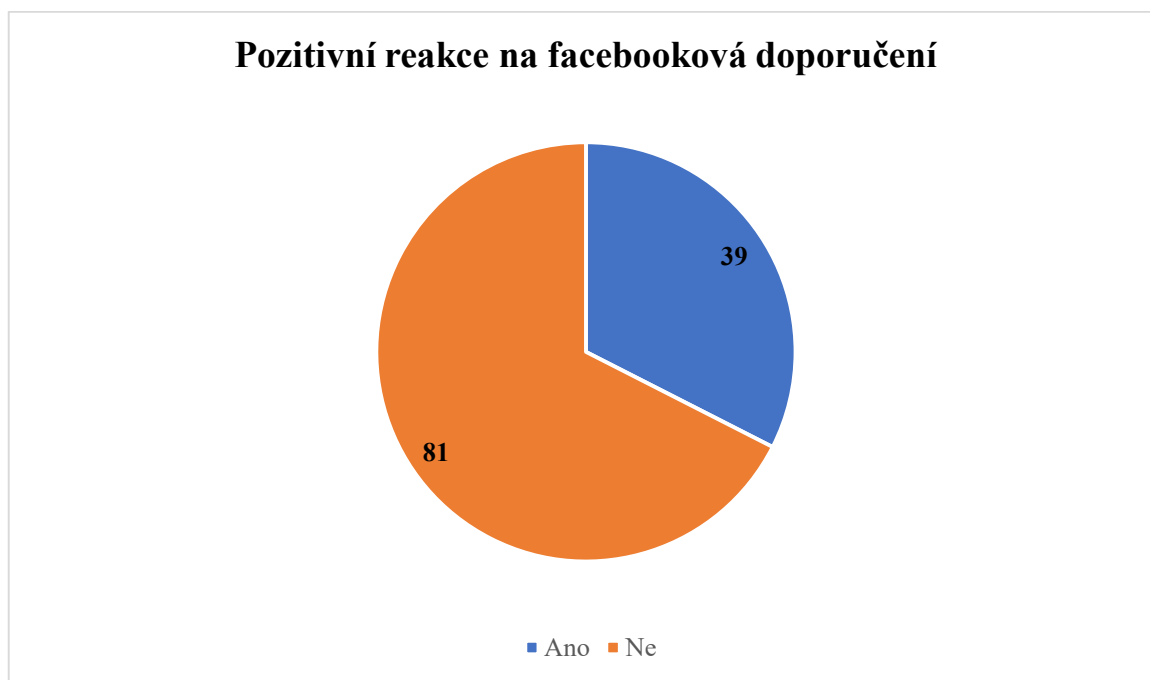
Na třináctou položku dotazníku reagovalo 67 respondentů (přibližně 56 % vzorku) vyslovením odpovědi „ano“, tito jedinci tak přiznali, že v oddílu „přátelé“ na sociální síti *Facebook* mají přítomné osoby, u nichž si vlastně nejsou jistí, o koho se jedná. Daná reakce tak byla nejčastější volenou odpovědí.

Naopak fakt, že by ve svých facebookových „přátelích“ měli přítomné osoby, o nichž netuší, o koho se jedná, vyvrátilo 53 žáků základních škol (44 % zkoumaného vzorku). Vzhledem k formulaci položky a možnostem odpovědí na ni lze předpokládat, že odpověď „ne“ uvedli i ti, kdo již dříve vyjádřili skutečnost, že nejsou vlastníky facebookového profilu/úctu.

Z celého zkoumaného vzorku potvrdilo neznámé osoby ve facebookových přátelích celkem 20 žáků 4. tříd (29 % všech čtvrtáků), zatímco v případě žáků osmých ročníků se jednalo o 33 jedinců (63 % osmáků).

Položka číslo 14: *Využíváš facebooková doporučení* (například na nákup zboží, účast na koncertech nebo jiných akcích apod.)?

Graf 17: Reakce na čtrnáctou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: *Vlastní výzkum autora*

V souvislosti s předposlední položkou, kterou obsahoval administrovaný dotazník, bylo zjištěno, že 81 respondentů (přibližně 68 % vzorku) nereaguje na doporučení *Facebooku* v podobě jeho upozornění na nejrůznější zboží či události, tedy v souvislosti s komercí, která na sociální síti probíhá. Jedná se o nejčastěji uváděnou reakci na položku. Zde nutno ovšem podotknout, že vzhledem k formulaci položky a možnostem odpovědí na ni lze i u této otázky předpokládat, že odpověď „ne“ uvedli i ti, kdo již dříve vyjádřili skutečnost, že nejsou vlastníky facebookového profilu/úctu.

Naopak 39 žáků základních škol (přibližně 33 % vzorku) uvedlo, že na podobná doporučení reagují, mají tendenci je využívat.

Položka číslo 15: *Dokážeš si představit, že bys strávil/a den bez možnosti využívání sociálních sítí?*

Graf 18: Reakce na patnáctou položku administrovaného dotazníku



Zdroj: Vlastní výzkum autora

U poslední – patnácté – položky dotazníků bylo ze strany respondentů z řad žáků českých základních škol zjištěno, že 71 dotazovaných (59 % vzorku) si není schopno představit, že by měl strávit svůj běžný den bez účasti se dění na sociálních sítích, které mají ve zvyku navštěvovat. Jedná se o nejčastěji zastoupenou reakci na položku

Naopak své běžné fungování bez využívání sociálních sítí si umí představit zbývajících 49 dotazovaných žáků (přibližně 41 % vzorku).

7. Diskuse

V rámci diskuse budou nejprve uvedeny odpovědi na výzkumné otázky stanovené v podkapitole 5.5 textu a dále pak budou výsledná zjištění komparována s informacemi, které k dané problematice prezentují odborníci.

K **výzkumné otázce číslo 1** („*Jaké procento žáků české základní školy má zkušenost s užíváním internetu a s ním spojených sociálních sítí?*“) je možné na základě dat získaných průzkumným šetřením uvést, že z žáků českých základních škol mají svou zkušenost s užíváním internetu všichni jedinci, ať už se jedná o účastníky vzdělávání ve čtvrtém či osmém ročníku dané instituce. Bude-li tedy usuzováno na základě zvoleného vzorku respondentů, pak lze hovořit o 100% zkušenosti žáků českých škol s prostředím internetu (potažmo využíváním sociálních sítí, které dané médium zprostředkovává. Otázku sociálních sítí pak lze doplnit – upřesnit v tom smyslu – že s jejich využíváním ve spojení s vlastním profilem založeným v těchto sítích uvádí 83 % respondentů z řad školáků prvního a druhého stupně základní školy, přičemž 98 % zastoupení všech respondentů uvádějících informaci o existenci vlastního účtu na sociálních sítích lze shledat v kategorii žáků osmých tříd a 71 % zastoupení vlastníků profilů na sociálních sítích lze detekovat v populaci žáků čtvrtých tříd základního vzdělávání.

Na **výzkumnou otázku číslo 2** („*Ve kterém ze dvou zvolených ročníků základní školy tráví žáci na sociálních sítích denně delší dobu?*“) lze odpovědět, že žáci 8. ročníků ZŠ mají ve zvyku trávit na internetu v průměru o 2 h denně déle, než žáci 4. tříd. Delší dobu trávení denní časové dotace v prostředí sociálních sítí zprostředkovaných skrze internet tak přiznávají žáci druhého stupně základní školy.

U **výzkumné otázky číslo 3** („*Ve kterém ze dvou zvolených ročníků základní školy žáci vykazují ve svém chování v prostředí sociálních sítí vyšší počet rizikových projevů v chování a jednání?*“) Bylo zjištěno, že žáci plnící čtvrtý ročník základní školní docházky ve dvou ze tří hlavních možných projevů rizikového chování na sociálních sítích (konkrétně v bodech vkládání osobních příspěvků do veřejných debat a v komunikaci na síti s neznámými jedinci) značné procentuálně převyšují své kolegy z osmých tříd. U respondentů z osmých ročníků základní školy bylo zjištěno pouze vyšší zastoupení rizikového chování v podobě existence „přátel“ na *Facebooku*, o jejichž totožnosti nemají dotyční informace – v daném bodě detekovaného rizikového chování převažuje jejich zastoupení nad kolegy ze čtvrtých ročníků v celkově získaných pozitivních reakcích na příslušnou položku dotazníku. Rizikové faktory

chování na internetu a sociálních sítích se však vyskytují co do svého zastoupení dle jednotlivých podob v obou sledovaných skupinách žáků.

V souvislosti s **výzkumnou otázkou číslo 4** („*Který rizikový projev v chování žáka základní školy v prostředí sociálních sítí je detekován nejčastěji?*“) je možné uvést, že nejčastěji se mezi žáky základních škol projevuje zejména rizikové chování v podobě sdělování osobních informací. Daným způsobem má tendenci se v prostředí sociálních sítí projevovat 69 % celého zkoumaného vzorku, přičemž v případě žáků čtvrtých tříd se jedná o 76 % všech dotazovaných a v případě žáků osmých tříd pak o 60 % respondentů z dané skupiny osob.

V návaznosti na uváděné výsledky šetření se pak lze vyjádřit také k **výzkumné otázce číslo 5** („*Který rizikový projev v chování žáka základní školy v prostředí sociálních sítí je druhým nejčastěji se vyskytujícím?*“), k níž lze poznamenat, že druhým nejčastěji detekovaným projevem rizikového chování na internetu a sociálních sítích v řadách žáků českých základních škol byla jejich komunikace s osobami, které fyzicky nikdy nepotkali (nemají tedy tušení, o koho se může jednat). Daný fakt v reakcích na příslušnou položku dotazníku připustilo 51 % celého zkoumaného vzorku, přičemž zastoupení daného jevu u žáků čtvrtých tříd dosahovalo výše 65 % a u žáků osmých tříd pak 33 %.

Při detailnějším pohledu na odpovědi na jednotlivé položky administrovaného dotazníku nikoli s přihlédnutím k odpovědím všech žáků coby jednoho celku, ale při jejich sledování coby dvou odlišných skupin respondentů je pak výše uváděné informace o nejčastěji zastoupených podobách rizikového chování nutné poněkud upravit. Ze všech sledovaných podob možných podobných projevů (tedy vkládání osobních příspěvků do veřejných debat, komunikace na síti s neznámými jedinci a potvrzování neznámých osob coby „přátel“) by v případě žáků čtvrtých tříd bylo nutné hovořit o nejvyšším zastoupení těch, kteří do veřejných debat vkládají příspěvky obsahující osobní informace (v 76 % případů), dále na druhém místě o projevu rizika manifestovaného skrze komunikaci s osobami, s nimiž neměli možnost se fyzicky potkat (65 % dotazovaných čtvrtáků) a s nejnižší četností pak o přítomnosti neznámých osob v kategorii přátel (celkem 29 % čtvrtáků). V případě žáků osmých tříd bylo nejčastěji zastoupeno rizikové chování v podobě přidávání neznámých osob do kolonky přátel (v 63 % případů), na druhém místě mají osmáci tendenci uvádět osobní informaci ve veřejných debatách a příspěvcích na sociálních sítích (v 60 % případů) a nejméně často (v 33 % případů) pak žáci osmých tříd mají tendence komunikovat s těmi, s kým se neměli možnost osobně setkat ve fyzickém světě.

Ačkoli se tedy rizikové projevy v chování na internetových sociálních sítích objevují v obou dílčích skupinách dotazovaných respondentů, u každé z těchto skupin – u žáků rozdílných tříd základní školy – je možné sledovat odlišné procentuální zastoupení jednotlivých dílčích variant takových projevů.

Na základě zjištěných výsledků empirického šetření je možné hovořit o tom, že má vlastní zjištění korespondují pozitivně například s tvrzeními autorky Hýbnerové, která tvrdí, že dnešní mladá generace je velmi těsně spojena s médiem internetu; tento fakt byl zkoumáním potvrzen, stejně jako i další informace autorky o tom, že většina dětí i dospívajících internet využívá k soukromým či studijním účelům.¹¹³

V rámci poslední položky dotazování lze taktéž potvrdit informaci potvrzující názor Hýbnerové, že běžný dospívající člověk si nedokáže představit, že by se denně nepohyboval v prostředí Facebooku či internetu jako takového.¹¹⁴

Moje vlastní zjištění pak taktéž lze považovat za souhlasná se výsledky zkoumání autorky Tartari, která ve svém příspěvku zaměřeného na mladistvé osoby ve věku 11 – 16 let žijící v Albánii upozorňuje, že děti a dospívající mají ve zvyku široce používat sociální média, na nichž denně tráví značnou časovou dotaci.¹¹⁵

Stejně tak lze má výzkumná zjištění komparovat s informacemi prezentovanými autory O'Keeffe a Clarke-Pearson, kteří se vyjadřují v tom směru, že používání sociálních médií je pro dnešní děti a dospívající jednou z nejběžnějších aktivit.¹¹⁶

¹¹³ HÝBNEROVÁ; In: *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012, s. 33.

¹¹⁴ tamtéž.

¹¹⁵ TARTARI, Elda. Benefits and Risks of Children and Adolescents Using Social Media. *European Scientific Journal*, 2015, Vol. 11, No. 13, s. 322.

¹¹⁶ O'KEEFFE, Gwenn Schurgin a Kathleen CLARKE-PEARSON. The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. *Pediatrics*, 2011, s. 800.

8. Náměty pro výuku

Vzhledem k tomu, že užívání internetu je dnes možné propojit s výukou prakticky v jakémkoli předmětu v rámci stanovených osnov pro výuku žáků na základních školách,¹¹⁷ na tomto místě si dovoluji uvést několik konkrétních příkladů, jakým způsobem je dle mého názoru – podloženého teoretickými informacemi i vlastním empirickým zjištěním – působit na žáky základních škol ve směru snah o prevenci jejich případného rizikového chování ve vztahu k médiu internetu a jím zprostředkovaných možnostech komunikace.

Pro obě skupiny žáků – jedince čtvrtých i osmých tříd – bych doporučil minimálně jednou za půl roku konání přednášky s besedou na téma kybernetické bezpečnosti/sociálněpatologických projevů chování člověka. Samozřejmě pro každý ročník žáků je nutné konkrétní způsob provedení tohoto bodu (obsah přednášky či rozpravy) uzpůsobit. Stejně je nutné brát v potaz úroveň komunikačních schopností a rozvoje myšlení u zvolených populací žáků.

Kromě takto jednorázových událostí podporujících prevenci rizikového chování bych pak dále doporučil pořádání přednášek na danou tematiku pro rodiče žáků s tím, že jakékoli informace zde získané musejí mít zákonní zástupci žáků možnost reflektovat vlastními dotazy či ilustrovat osobními praktickými zkušenostmi. Součástí vzdělávacích akcí pro rodiče žáků základních škol by měl být určitý handout v podobě „desatera“ bezpečného chování na internetu či jiného stručně shrnutého obsahu nejdůležitějších doporučení, které by měli vůči svým dětem (či ideálně ve spolupráci s nimi) aplikovat na chování ve virtuálním prostředí.

Vedle uváděných návrhů je pak zřejmě nejvhodnější podobou vedení výuky ve směru preventivního působení na žáky v rovině jejich chování na internetu asociálních sítích projektové vyučování.¹¹⁸ Na jeho základě je možné propojovat nikoli pouze znalosti z různých oblastí zájmu konkrétních jedinců a odlišných výukových oblastí, ale zároveň tyto efektivně propojovat právě na základě například pokynu k vyhledávání informací na internetu. Při takové činnosti (či v pozdějších fázích výuky v návaznosti na ní) je pak možné zhodnotit způsoby, jakým byly potřebné informace získávány – skrze jaká sociální síť, s kým byl během činnosti navázán kontakt, proč, které kroky v komunikaci přes internet se jeví jako (potenciálně) rizikové, s jakým projevem rizikového chování ze strany komunikačních partnerů se měli žáci

¹¹⁷ Srov. např. DOSTÁL, Jiří. *Výukové programy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011, s. 11.

¹¹⁸ Srov. např. ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012, s. 95.

možnost setkat během vlastní práce na projektu apod. V případě zájmu pedagogů (či vyjádření zájmu samotných žáků, nebo i jejich rodičů) je možné podobné projekty koncipovat tak, aby byli ve své činnosti skrze internet propojováni žáci různého věku, tedy odlišných ročníků základní školy.

Závěr

V předkládaném textu byla moje pozornost směřována k tématice specifického nástroje, který v současnosti mohou využívat návštěvníci internetového prostředí, tedy uživatelé internetového média. Tímto nástrojem byly sociální sítě.

Vedle teoretického pojetí problematiky, které sestávalo v představení a zakotvení takových pojmů, jakými jsou dítě (dospívající), internet a sociální sítě, komunikace či rizikové chování, následovaného bližší charakteristikou vývojových období života lidského jedince v jeho mladším školním věku a pubescenci a neopomenutím tématiky internetu (a dokonce i specificky sociálních sítí) coby prostředí vyznačujícího se určitými riziky pro své uživatele, obsahoval dokument také informace o mnou prováděném výzkumu na vzorku dvou různých ročníků základních škol. Těmito ročníky byli žáci 4. a 8. tříd povinného základního vzdělávání.

Ve výzkumném šetření bylo detailněji popsáno reálné chování žáků dvou rozdílných stupňů základní školy na sociálních sítích, byly detekovány jejich možné rizikové projevy v prostředí internetu, které byly částečně komparovány v bodech, které se nejvíce dotýkaly právě stanovených výzkumných otázek.

Na základě uváděné empirické činnosti bylo zjištěno, že žáci zvolených základních škol České republiky vykazují řadu projevů, jež lze řadit do sféry rizikového chování na internetu a sociálních sítích, bez ohledu na fakt, zda docházejí aktuálně do prvního či druhého stupně povinného základního vzdělávání.

Při porovnání jednotlivých dílčích případů rizikového chování ve spojení se sociálními sítěmi je možné říci, že čteněji jsou podobné projevy detekovány v populaci mladších osob, tedy žáků prvního stupně základní školy – v mém konkrétním případě u žáků čtvrtých tříd českých základních škol. Co do výskytu jednotlivých dílčích jevů rizikového chování, zde nebyla nalezena shoda mezi tím, jakým způsobem se mají tendenci nejčastěji rizikově na sociálních sítích projevat žáci dvou zvolených odlišných ročníků základních škol. U jedinců docházejících do čtvrtých tříd byl detekován pomyslný „žebříček“ rizikového chování v odlišném uspořádání jednotlivých jeho pozic, než tomu je u žáků plnicích docházku v osmé třídě základních škol.

V rámci zjištěných informací lze souhlasit s body vyslovovanými k problematice bezpečného chování nedospělých osob v prostředí internetu a prevence výskytu jejich rizikového chování tak, jak byly tyto představeny v oddílu 4.3 teoretické části předkládaného dokumentu. Žáci by měli být zejména vzdělávání – seznamování – s možnými riziky, jež s sebou užívání internetu a sociálních sítí přináší. Jejich vzdělavatelé by pak měli nést za takovou osvětu odpovědnost společně se zákonnými zástupci nedospělých žáků.

Jako slabou stránku prováděného výzkumu a závěrů na jeho základě vyslovovaných, pak považuji poměrně malý vzorek zapojených respondentů. Aby bylo možné zjištění zobecňovat na všechny žáky první a druhých stupňů základních škol, bylo by nutné rozšířit základnu respondentů na více českých základních škol.

Seznam užitých zdrojů

1. BEASTEES. *Osamělost, aneb, Kolik máte přátel na facebooku*. Praha: Grada, 2016. Psyché (Grada). 144 s. ISBN 978-80-247-5478-9.
2. BEDNAŘÍK, Petr, Jan JIRÁK a Barbara KÖPPLOVÁ. *Dějiny českých médií: od počátku do současnosti*. Praha: Grada, 2011. Žurnalistika a komunikace. 438 s. ISBN 978-80-247-3028-8.
3. BLINKA, Lukáš. *Online závislosti: jednání jako droga?: online hry, sex a sociální sítě: diagnostika závislosti na internetu: prevence a léčba*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). 198 s. ISBN 978-80-210-7975-5.
4. BURIAN, Pavel. *Internet inteligentních aktivit*. Praha: Grada, 2014. Průvodce (Grada). 336 s. ISBN 978-80-247-5137-5.
5. CAKIRPALOGLU, Panajotis. *Úvod do psychologie osobnosti*. Praha: Grada, 2012. Psyché (Grada). 288 s. ISBN 978-80-247-4033-1.
6. ČÁBALOVÁ, Dagmar. *Pedagogika*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). 272 s. ISBN 978-80-247-2993-0.
7. ČELEDOVÁ, Libuše a Jan HOLČÍK. *Nové kapitoly ze sociálního lékařství a veřejného zdravotnictví*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2017. 203 s. ISBN 978-80-246-3809-6.
8. *Děti a online rizika: sborník studií*. Praha: Sdružení Linka bezpečí, 2012. 178 s. ISBN 978-80-904920-3-5 [online]. 2016 [cit. 2019-11-07]. Dostupné z: <http://www.vyzkum-mladez.cz/zprava/1378730032.pdf>.
9. DOLEJŠ, Martin a Miroslav OREL. *Rizikové chování u adolescentů a impulzivita jako prediktor tohoto chování*. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2017. 107 s. ISBN 978-80-244-5252-4.
10. DOSTÁL, Jiří. *Výukové programy*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2011. 68 s. ISBN 978-80-244-2804-8.
11. JANOUSEK, Jaromír. *Psychologické základy verbální komunikace: projevy psychických funkcí ve verbální komunikaci, významová dynamika a struktura komunikačního aktu, komunikace písemná, ženská, mužská, virtuální, vnitřní kooperace*

- a vnitřní řeč ve verbální komunikaci*. Praha: Grada, 2015. Psyché (Grada). 384 s. ISBN 978-80-247-4295-3.
12. JIROVSKÝ, Václav. *Kybernetická kriminalita* Praha: Grada, 2007. 288 s. ISBN 978-80-247-1561-2.
 13. KOVANIC, Jan. *Nebojte se Internetu aneb Internetem i bez počítače*. Praha: Computer press, 2000. 114 s. ISBN 80-7226-399-4.
 14. KOŽÍŠEK, Martin a Václav PÍSECKÝ. *Bezpečně n@ internetu: průvodce chováním ve světě online*. Praha: Grada Publishing, 2016. 176 s. ISBN 978-80-247-5595-3.
 15. KREJČÍ, Veronika; KOPECKÝ, Kamil. *E-bezpečí* [online]. 4. 2. 2010
 16. KREJČOVÁ, Lenka. *Psychologické aspekty vzdělávání dospívajících*. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). 232 s. ISBN 978-80-247-3474-3.
 17. LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. *Vývojová psychologie*. 2., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2013. (Dotisk). Psyché (Grada). 368 s. ISBN 80-247-1284-9.
 18. MATOUŠKOVÁ, Ingrid. *Aplikovaná forenzní psychologie*. Praha: Grada, 2013. Psyché (Grada). 296 s. ISBN 978-80-247-4580-0.
 19. MIČIENKA, Marek. *Základy mediální výchovy*. Praha: Portál, 2007. 296 s. ISBN 978-80-7367-315-4.
 20. O'KEEFFE, Gwenn Schurgin a Kathleen CLARKE-PEARSON. The Impact of Social Media on Children, Adolescents, and Families. *Pediatrics*, 2011. p. 800 – 804. doi:10.1542/peds.2011-0054.
 21. OREL, Miroslav, Radko OBERINGERŮ a MENTEL, Andrej. *Vybrané aspekty sebepojetí dětí a adolescentů*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 2016. 205 s. ISBN 978-80-244-4998-2 [online]. 2016 [cit. 2019-11-07].
 22. OREL, Miroslav a Věra FACOVÁ. *Člověk, jeho smysly a svět*. Praha: Grada, 2010. Psyché (Grada). 249 s. ISBN 978-80-247-2946-6.
 23. POSPÍŠILOVÁ, Marie. *Facebooková (ne)závislost: identita, interakce a uživatelská kariéra na Facebooku*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2016. 138 s. ISBN 978-80-246-3306-0.
 24. PROCHÁZKA, Miroslav. *Sociální pedagogika*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). 203 s. ISBN 978-80-247-3470-5.

25. PROCHÁZKA, Roman. *Teorie a praxe poradenské psychologie*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). 249 s. ISBN 978-80-247-4451-3.
26. SKLENÁK, Vilém. *Data, informace, znalosti a Internet*. Praha: C.H. Beck, 2001. C.H. Beck pro praxi. 507 s. ISBN 80-7179-409-0.
27. SPITZER, Manfred. *Digitální demence: jak připravujeme sami sebe a naše děti o rozum*. Brno: Host, 2014. 341 s. ISBN 978-80-7294-872-7.
28. ŠEVČÍKOVÁ, Anna. *Děti a dospívající online: vybraná rizika používání internetu*. Praha: Grada, 2014. Psyché (Grada). 183 s. ISBN 978-80-210-7527-6.
29. TARTARI, Elda. Benefits and Risks of Children and Adolescents Using Social Media. *European Scientific Journal*, 2015, Vol. 11, No. 13. p. 322 – 332. ISSN: 1857 – 7881.
30. URBAN, Lukáš. *Sociologie: klíčová témata a pojmy*. Praha: Grada, 2017. 232 s. ISBN 978-80-247-5774-2.
31. VALIŠOVÁ, Alena, Hana KASÍKOVÁ a Miroslav BUREŠ. *Pedagogika pro učitele*. 2., rozš. a aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2011. Pedagogika (Grada). 456 s. ISBN 978-80-247-3357-9.
32. ZACHAROVÁ, Eva a Jitka ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ. *Základy psychologie pro zdravotnické obory*. Praha: Grada, 2011. Sestra (Grada). 288 s. ISBN 978-80-247-4062-1.
33. *Zákon č. 561/2004 Sb., Zákon o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)* [online]. 10. 11. 2004 [cit. 2019-10-02]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2004-561>.
34. ZORMANOVÁ, Lucie. *Výukové metody v pedagogice: tradiční a inovativní metody, transmisivní a konstruktivistické pojetí výuky, klasifikace výukových metod*. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). 160 s. ISBN 978-80-247-4100-0.

Příloha I – Dotazník

Ahoj,

chtěl bych tě touto cestou požádat, abys mi odpověděl/a na několik otázek, které se týkají tématu užívání internetu a sociálních sítí. Prosím, odpověď podle pravdy. Nemusíš se bát, nikdo jiný než já tvoje odpovědi neuvidí a nikdo nebude vědět, který dotazník jsi vlastně vyplnil/a.

U všech otázek zaškrtni pouze jednu možnost odpovědi. Pokud budeš váhat, zaškrtni první, která tě napadla. Předem moc děkuji za tvůj čas a snahu.

Pohlaví: M Ž
Třída: 4. 8.
Věk: _____ let

1. Jak často používáš internet?

- Denně několikrát
- Denně (maximálně 2x)
- Několikrát za týden
- Několikrát za měsíc
- Jen výjimečně
- Neustále

2. Máš založený účet na některé ze sociálních sítí (Facebook, Youtube, Twitter, Snapchat, Pinterest, Google⁺ nebo jiné)?

- Ano
- Ne

3. Kolik hodin denně trávíš asi na internetu (vyhledáváním informací, surfováním, komunikací s druhými, sledování videí, prohlížením fotografií apod.)?

- Maximálně 2 hodiny
- Maximálně 4 hodiny
- Více než 4 hodiny
- Nepoužívám internet každý den

4. Kolik času strávíš na internetu používáním sociálních sítí (Facebook, Youtube, Twitter, Snapchat, Pinterest, Google⁺, nebo jiné)?

- Maximálně hodinu
- Maximálně 2 hodiny
- Maximálně 4 hodiny
- Více než 4 hodiny
- Denně sociální sítě nevyžívám

5. **Kterou z uváděných sociálních sítí využíváš nejčastěji/nejvíce?**

- Facebook
- Youtube
- Instagram
- Pinterest
- Twitter
- Google⁺
- LinkedIn
- MySpace
- Vimeo
- Stream.cz
- Spoti.fy
- Bandzone
- Yelp
- Tripadvisor
- IMDB
- CSFD
- Qwiki
- Soundcloud

6. **Vkládáš na sociální sítě příspěvky do veřejných debat (sděluješ své osobní nálady, zkušenosti, příhody apod.)?**

- Ano
- Ne

7. **Komunikuješ také s uživateli, které jsi nikdy předtím nepotkal/a mimo prostředí internetu?**

- Ano
- Ne
- Výjimečně

8. **Stává se ti, že by chtěl/a mít stejně hezké fotografie nebo videa, jaké vidíš na profilech jiných uživatelů sociálních sítí?**

- Ano, občas
- Ano, často
- Ne

9. **Vyhledáváš na sociálních sítích informace, které potřebuješ (k domácímu úkolu, referátu, k tématům, které tě zajímají apod.)?**

- Ano
- Ne

10. **Máš vlastní profil na Facebooku?**

- Ano
- Ne

11. **Vystupuješ na Facebooku pod svým skutečným jménem (ne vymyšleným jménem nebo přezdívkou)?**

- Ano
- Ne
- Nemám facebookový účet

12. **V kolika letech jsi si facebookový profil založila/a?**

- Ještě než mi bylo 13 let
- Ve 13 letech
- Později než ve 13 letech
- Facebookový profil nemám

13. **Máš v přátelích na Facebooku osoby, o kterých nevíš (nejsi si jistý/á), o koho se vlastně jedná?**

- Ano
- Ne
- Nemám facebookový účet

14. **Využíváš facebooková doporučení (například na nákup zboží, účast na koncertech nebo jiných akcích apod.)?**

- Ano
- Ne

15. **Dokážeš si představit, že bys strávil/a den bez možnosti využívání sociálních sítí?**

- Ano
- Ne

Seznam grafů

Graf 1: Zastoupení pohlaví ve vzorku.....	37
Graf 2: Zastoupení věku ve vzorku.....	38
Graf 3: Rozložení vzorku dle ročníku plnění povinné školní docházky.....	39
Graf 4: Reakce na první položku administrovaného dotazníku	40
Graf 5: Reakce na druhou položku administrovaného dotazníku	41
Graf 6: Reakce na třetí položku administrovaného dotazníku	42
Graf 7: Reakce na čtvrtou položku administrovaného dotazníku	43
Graf 8: Reakce na pátou položku administrovaného dotazníku.....	45
Graf 9: Reakce na šestou položku administrovaného dotazníku.....	46
Graf 10: Reakce na sedmou položku administrovaného dotazníku	47
Graf 11: Reakce na osmou položku administrovaného dotazníku.....	48
Graf 12: Reakce na devátou položku administrovaného dotazníku.....	49
Graf 13: Reakce na desátou položku administrovaného dotazníku	50
Graf 14: Reakce na jedenáctou položku administrovaného dotazníku	51
Graf 15: Reakce na dvanáctou položku administrovaného dotazníku	52
Graf 16: Reakce na třináctou položku administrovaného dotazníku	53
Graf 17: Reakce na čtrnáctou položku administrovaného dotazníku.....	54
Graf 18: Reakce na patnáctou položku administrovaného dotazníku.....	55